

16+

Літэратура і мастацтва

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 17 (5226) 28 красавіка 2023 г.

ISSN 0024-4686

ЧЫТАНКА
АУДЫЁКНІГІ БЕЛАРУСІ

Класіка
на віртуальных
паліцах
стар. 4—5

Сакральны
дыялог
культур
стар. 10

Нежывапісныя
выявы
Песняра
стар. 12

Свята аматараў кнігі

Фота Віктара Іванчыкава.

Не толькі па кнігі варта хадзіць у бібліятэкі: гэта месца, дзе можна весела і з карысцю для сябе правесці час. Разбурэнне звыклага стэрэатыпу стала адной з галоўных ідэй літаратурна-музычных мерапрыемстваў, аб'яднаных пад назвай «Бібліяноч», што шырока праводзіліся ў сталічных і абласных кніжніцах краіны і былі прымеркаваны да Сусветнага дня кнігі і аўтарскага права.

Супрацоўнікі бібліятэк і валанцёры падрыхтавалі сёлета разнастайную праграму, разлічаную на любы ўзрост і самы патрабавальны густ: стэматычныя пляцоўкі, гульні для самых маленькіх і квэсты для падлеткаў, тэатралізаваныя прадстаўленні, майстар-класы па рукадзеллі, танцах і іншых цікавых хобі, інтэлектуальныя спаборніцтвы, выступленні танцавальных і музычных калектываў і выканаўцаў, выстаўкі і экскурсіі, сустрэчы з вядомымі пісьменнікамі, эксклюзіўныя лекцыі і дэгустацыі — наведвальнікі маглі шкадаваць толькі пра тое, што нельга адначасова апынуцца ў розных месцах, каб нічога вартага не прапусціць: выбіраць даводзілася найлепшае з найлепшага.

Свята ўпершыню было адзначана больш за дзесяць гадоў таму і паспела стаць традыцыйным: штораз яно прываблівае ўсё больш і больш чытачоў Сад зусім маленькіх да сталых. Адной з самых масавых стала сёлета ўрачыстасць у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, якая сабрала звыш пяці тысяч аматараў кнігі і ведаў.

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка накіраваў прывітанне ўдзельнікам антыфашысцкага форуму «Задачы Міжнароднага камуністычнага руху ў барацьбе за салідарнасць прагрэсіўных сіл супраць новай фашысцкай пагрозы чалавецтву». «Вы паставілі перад сабой высокую мэту — папярэдзіць чалавецтва аб небяспецы чарговай сусветнай катастрофы, адной з праяў якой становіцца адраджэнне самых антыгуманных і бесчалавечных ідэалогій і практык, — гаворыцца ў прывітанні. — Здавалася б, назаўсёды пакінутыя ў мінулым ідэі нацызму знаходзяць сёння новых паслядоўнікаў у самых развітых краінах свету. Таму голас прыхільнікаў камуністычных ідэй у барацьбе за права кожнага чалавека на мір і стваральную працу павінен гучаць настойліва і бескампрамісна».

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў дзень рэспубліканскага суботніка працаваў на добраўпарадкаванні дзяржаўнага мемарыяльнага комплексу «Хатынь». Кіраўнік дзяржавы ў складзе сваёй брыгады высаджваў дрэвы на тэрыторыі комплексу. Цяпер тут з'явіўся невялікі дубовы гай: у азнаменаванне 80-годдзя хатынскай трагедыі высаджана 80 дубоў. У суботніку ў «Хатыні» прынялі ўдзел і прадстаўнікі працоўных калектываў, актывісты ГА «БРСМ». Перад пачаткам работ Аляксандр Лукашэнка разам з дырэктарам «Хатыні» Артурам Зельскім азнаёміўся з добраўпарадкаваннем мемарыяльнага комплексу.

Актуальна. Адукацыйны семінар «Новая рэдакцыя Закона Рэспублікі Беларусь «Аб аўтарскім праве і сумежных правах»» адбыўся ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі напярэдадні Сусветнага дня кнігі і аўтарскага права і Міжнароднага дня інтэлектуальнай уласнасці. Арганізатарамі выступілі НББ і Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці (НЦІУ). Як гаворыцца на сайце бібліятэкі, семінар прайшоў у змешаным фармаце: больш за 40 чалавек прысутнічалі ў аўдыторыі і больш за 30 чалавек далучыліся анлайн. Асабліва цікавае ў слухачоў выклікала выступленне Сяргея Лосева, вядучага навуковага супрацоўніка аддзела даследаванняў у галіне грамадзянскага, экалагічнага і сацыяльнага права Нацыянальнага цэнтра заканадаўства і прававых даследаванняў Рэспублікі Беларусь. У яго дакладзе «Праблема «сіроцкіх» твораў і магчымыя шляхі яе вырашэння» былі закрануты актуальныя пытанні класіфікацыі і выкарыстання «сіроцкіх» твораў у бібліятэках.

Вярнісаж. Выстаўка «Прысвячэнне Майстру» да 120-годдзя з дня нараджэння жывапісца Івана Ахрэмчыка адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Экспазіцыя размясцілася ў галерэі «Перасоўная». Яе аснова — жывапісныя і графічныя работы навучэнцаў гімназіі-каледжа мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка. Як раскажваюць арганізатары, выстаўка знаёміць гасцей з прыкладамі і вынікамі пошуку і станаўлення мастацкага амплуа навучэнцаў гімназіі-каледжа ў 1970—2020-я гады. Так, можна ўбачыць курсавыя і дыпломныя работы студэнтаў, выкананыя ў жывапісе і прысвечаныя рознай тэматыцы. Пазнаёміцца з экспазіцыяй можна да 10 верасня.

Ініцыятыва. Маладзёжны тэатр эстрады пры падтрымцы Міністэрства культуры даў старт марафону дыялогавых пляцовак «Разам з мастацтвам». Першая сустрэча прайшла на базе Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў, перадае БелТА. Сталічных артыстаў беларускай эстрады будуць прымаць 28 населеных пунктаў краіны. Галоўная мэта марафону — раскажаць пра магчымасці, якія прапануе Беларусь для тых, хто хоча звязаць сваё жыццё з мастацтвам і творчасцю. Асноўнымі задачамі ініцыятывы з'яўляюцца дэманстрацыя ўзроўню выканальніцкага майстэрства, абмен прафесійным вопытам і творчымі дасягненнямі, а таксама выхаванне патрыятызму, любові да Радзімы і яе культуры. Фармат мерапрыемстваў будзе адкрытым — гледачы змогуць паразмаўляць з артыстамі і задаць пытанні.

Рэгіён. Пінск выбраны сталіцай абласнога фестывалю-кірмашу «Берасцейскія сані», які пройдзе зімой 2024 года. У горадзе пачалі падрыхтоўку да мерапрыемства. Пінскі гарвыканкам аб'явіў конкурс на стварэнне лагатыпа «Берасцейскія сані». Арганізатары звяртаюць увагу аўтараў, што ў сваіх работах ім трэба адлюстраваць гістарычныя традыцыі Пінскага рэгіёна. Конкурс працягнецца да 18 чэрвеня. Камісія разглядзіць прадстаўленыя творы і 14 ліпеня падвядзе вынікі. Пераможцу абяцваюць узнагародзіць дыпламам і каштоўным падарункам. Фестываль-кірмаш «Берасцейскія сані» ўпершыню правялі ў Брэсце ў студзені 2022 года. Яго вырашылі зрабіць традыцыйным і праводзіць у розных кутках вобласці. Эстафету ў сёлетнім студзені прынялі Баранавічы, нагадвае БелТА.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

У Пісьменніцкім парку — дуб Янкі Маўра

Штогод новыя саджанцы дрэў даюцца ў Пісьменніцкім парку краіны, які заснаваны каля Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Летась, у кастрычніку, да 85-гадовага юбілею Мікалая Чаргінца ў парку быў пасаджаны дуб. Сёлетняй вясной з'явілася яшчэ адно дрэва з персанальнай пазнакай: «...пасаджана ў знак 140-годдзя з дня нараджэння Янкі Маўра». У класіка беларускай дзіцячай літаратуры гэтай вясной — дзень нараджэння.

Лагічна, што юбілей адзначаецца і такой добрай сімвалічнай справай. Вялікі псіхолог дзіцячай душы, таленавіты педагог і пісьменнік Янка Маўр быў і дасведчаным знаўцам роднай прыроды. Варта прачытаць адных толькі неўміручых «Палескіх рабінзонаў», каб пагадзіцца з гэтым. А яшчэ — «Амок», «У краіне райскай птушкі» і іншыя творы.

Удзел у суботніку прынялі паэты, празаікі, перакладчыкі Аляксей Чарота, Анатоль Матвіенка, Генрых

Тарасевіч, Леанід Крыванос, Рагнед Малахоўскі, Тамара Бунта і шмат хто яшчэ.

— Лічу, што такім чынам мы робім некалькі добрых спраў, — падзяліўся думкамі кіраўнік Цэнтра папулярызацыі літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі Анатоль Матвіенка, — і класіка ўшаноўваем, і пашыраем прастору Пісьменніцкага парку, і даём добры ўрок падростаючаму пакаленню, як трэба шанавачь дрэвы, як трэба ўпрыгожваць горад зялёным уборам... Пройдзе час — і тут, лічы, ужо не на ўскрайку сталіцы, а ў адным з яе культурных цэнтраў, вырасце цэлы дубовы гай.

— Сапраўды, варта зазірнуць у культурна-асветніцкі каляндар нашай Айчыны, — працягвае думку калегі намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксей Чарота, — і ў нас ужо вымалююцца новыя канкрэтныя клопаты. Тут, у парку, з часам, як мне асабіста падаецца, пісьменнікі маглі б ладзіць урокі экалагічнага выхавання. У нас жа вельмі шмат літаратараў, якія чула стаяцца да прыродаахоўнай праблематыкі, шмат пішуць пра дзівосную прыгажосць лясоў і рэк... Назаву хаця б Валерыя Кастручына, Васіля Жуму... А якія неўміручыя творы аб роднай прыродзе пакінулі нам класікі!.. Мо нават тут, у Пісьменніцкім парку, з часам варта выкласці адмысловую экалагічную сцяжыну і ладзіць квэсты з разгадкамі розных прыродных таямніц, схаваных у творах беларускіх дзіцячых пісьменнікаў.

Безумоўна, ініцыятывы для таго і нараджаюцца, каб іх ажыццяўляць. А пляцоўкай для добрых спраў па-ранейшаму будзе заставацца Пісьменніцкі парк каля Нацыянальнай бібліятэкі. І хацелася б, каб хутчэй выраслі дрэвы ў знак памяці ўсіх народных пісьменнікаў Беларусі, ды і многіх іншых класікаў нашай літаратуры.

Сяргей ШЫЧКО

Фота Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

з нагоды

Да юбілею класіка

Дзяцінства тысяч і тысяч беларускіх падлеткаў нельга ўявіць без знаёмства з кнігамі класіка дзіцячай літаратуры Янкі Маўра (1883—1971). «Амок», «Палескія рабінзоны», «ТВТ», «У краіне райскай птушкі» — гэтыя і іншыя творы сталі неад'емнай часткай выхаваўчага працэсу ў школе, у бібліятэчнай працы, справай далучэння хлопчыкаў і дзяўчынак да роднай літаратуры.

Сёлета 10 мая спаўняецца 140 гадоў з дня нараджэння вялікага пісьменніка. З'яўляюцца публікацыі ў перыядычным друку, выходзяць праграмы ў электронных медыя. У Дзяржаўным музеі гісторыі

беларускай літаратуры ў Мінску арганізавана выстаўка, прысвечаная празаіку і публіцысту, педагогу. На мінулым тыдні маўраўская выстаўка адкрылася і ў Віцебску. У значнай ступені арганізацыі гэтых экспазіцыйных праектаў паспрыялі Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа і нашчадкі Янкі Маўра — яго ўнучка Марыя Міхайлаўна Міцкевіч і праўнучка Васіліна Валер'еўна Міцкевіч.

Бліжэй да даты юбілею запланавана і лекцыя Марыі Міхайлаўны пра Янку Маўра, якая пройдзе ў Коласаўскім музеі.

— Мы рады, што часам у беларускіх выдавецтвах з'яўляюцца перавыданні твораў Янкі Маўра, —

гаворыць кандыдат сацыялагічных навук Васіліна Міцкевіч. — Найболей у гэтым плане пашчасціла «Палескім рабінзонам». Мне здаецца, што наспела пара выдаць грунтоўны Збор твораў Янкі Маўра. Некалі быў выдадзены чатырохтомнік. Ён, зразумела, не ахоплівае ўсёй творчасці класіка дзіцячай літаратуры. Відавочна, што для айчынных школы ёсць патрэба і ў новым манаграфічным даследаванні пра жыццё і творчасць Янкі Маўра. Веру, што творы пісьменніка яшчэ шмат што змогуць зрабіць дзеля выхавання, развіцця ў юных беларусаў патрыятычных, інтэрнацыянальных пачуццяў.

Мікола БЕРЛЕЖ

конкурсы

Паэтычны летаніс

Падведзены вынікі краязнаўчага конкурсу «Берасцейскія пісьменнікі — летанісцы роднага краю», заснавальнікамі якога выступілі Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і Брэсцкі абласны краязнаўчы музей.

Конкурс ладзіўся з мэтай прыцягнення ўвагі грамадскасці да краязнаўчай дзейнасці, якую ажыццяўляюць айчыныя літаратары, папулярызацыі творчасці пісьменнікаў Брэсцкай вобласці, выяўлення і падтрымкі таленавітых аўтараў. Вынікі творчых саборніцтваў былі абвешчаны ў музеі «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці» ў Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін. Мерапрыемства ўрачыста адкрыла навуковы супрацоўнік музея Ала Расінская.

Дыпламам першай ступені сярод школьнікаў была адзначана праца «Мікола Купрэў: папалёўскі перыяд жыцця і творчасці» вучанцы 10 класа СШ № 5 г. Пружаны Апанасію Пракаповіч. Дыпламамі пераможцаў у старшай катэгорыі адзначаны артыкулы Надзеі Парчук (прысвечаны творчасці пісьменніка Веняміна Бычкоўскага «Пакораны прыгажосцю Палесся») і Расціслава

Бензерука, які даследаваў творчасць жабінкаўскага паэта Уладзіміра Кітаеўскага («Аб чым пяюць сонечныя званы?»). Дыплом трэцяй ступені атрымала Вера Стасенка з г. Слаўгарад Магілёўскай вобласці за нататкі-разважанні па рамане Зінаіды Дудзюк «Слодыч і атрута» «Дакрануцца да чарапоў жыцця...».

Падчас цырымоні ўзнагароджання перад прысутнымі выступілі пісьменнікі Анатоль Бензюрук, Анатоль Брытун, Зінаіда Дудзюк, якія распавялі пра свае літаратурна-краязнаўчыя даследаванні і адкрыцці. Яркія паэтычныя візітоўкі на тэму захавання гістарычнай памяці падрыхтавалі члены клуба «ПоэтыКо» на чале з кіраўніком Наталляй Кандрашук — Марына Міхалюк і Надзея Момлік. А юныя паэтэсы, студэнткі Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна Кацярына Мізерыя і Ірына Макаручак пакарылі слухачоў глыбока філасофскімі вершамі, у якіх столькі юнацкага святла і шчодрасці пачуццяў!

Сустрэча скончылася выстаўкай карцін гродзенскай мастачкі Ніны Чурабы «Прычуда», а ўзвышана-рамантычны настрой стварыў для прысутных піяніст Марат Нікіцін.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

ІНІЦЫЯТЫВЫ

«Зорны спеў» збірае таленты

«ЛіМ»-люстэрка

Чацвёрты конкурс чытальнікаў «Зорны спеў», прысвечаны Году міру і стваральнай працы, урачыста адкрыўся ў Брэсцкім абласным цэнтры маладзёжнай творчасці. Падобныя спаборніцтвы па творчасці пісьменнікаў-берасцейцаў штогод праходзяць у вочнай і завочнай формах.

На вялікую сцэну адважыліся выйсці больш за сорак юных дэкламатараў, восем з якіх сталі пераможцамі конкурсу ў розных узростах катэгорыях і намінацыях. Гучалі вершы і проза аб прыгажосці роднага краю, стваральнай сіле слова, гістарычнай памяці. Сярод выканаўцаў былі і юныя творцы, якія выступілі ў намінацыі «Проба пярэ». Усе ўдзельнікі атрымалі памятнае дыплом, а самае галоўнае — сцэнічны вопыт, падтрымку педагогаў і станоўчыя эмоцыі!

У рамках мерапрыемства Брэсцкая гарадская дзіцячая бібліятэка прэзентавала выданні беларускіх класікаў і сучасных аўтараў. Юныя чытачы прынялі ўдзел у акцыі «Я чытаю беларускія кнігі» і на папярových сэрцах напісалі назву апошняй прачытанай або самай цікавай кнігі. Бібліяквілт «Я ведаю шмат пісьменнікаў! А ты?»

і віктарына «Знаўца беларускай літаратуры» паказалі, наколькі добра ўдзельнікі мерапрыемства ведаюць прозвішчы пісьменнікаў Брэстчыны.

Калектывы абласнога цэнтры маладзёжнай творчасці выступілі з яркімі танцавальнымі і вакальнымі нумарамі, а ў фінале быў абвешчаны завочны конкурс, у якім прымуць удзел школьнікі з усіх раёнаў вобласці.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ
Фота даслана аўтарам

ІМПРЭЗЫ

Пра што расказвае аўтограф

У мастацкай галерэі Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея прайшлі мерапрыемствы, прымеркаваныя да 130-годдзя драматурга Васіля Гарбацэвіча. Былі запрошаны члены раённага Савета ветэранаў і навучэнцы Мар'інагорскага дзяржаўнага аграрна-тэхнічнага каледжа. У якасці вядучых літаратурнай імпрэзы «Беларускія абрады ў творчасці беларускага драматурга Васіля Гарбацэвіча» выступілі навучэнцы другога курса Вікторыя Трушына і Мацвей Мядзведзеў.

Асоба Васіля Гарбацэвіча цікавіць навучэнцаў і супрацоўнікаў каледжа не толькі таму, што ён таленавіты драматург, пісьменнік-зіямак. Васіль Савіч у 1936/1937 навучальным годзе выкладаў у Мар'інагорскім сельскагаспадарчым тэхнікуме беларускую мову і літаратуру. У народным музеі гісторыі ўстановы адукацыі захоўваецца аўтограф пісьменніка, у якім

ён успамінае кароткі, але плённы перыяд свайго настаўніцтва. Паспех быў відавочным — у той год на пераходных экзаменах ні адзін навучэнец не атрымаў адзнаку ніжэй за чатыры.

Асабліва ўвага ў гэтым аўтографі аддзелена знаёмству з Міхаілам Рудовічам — адным з шаснаццаці дукорскіх партызанаў, якія загінулі ў барацьбе з польскімі акупантамі ў 1920 годзе. Подзвіг Міхаіла Рудовіча і яго таварышаў Васіля Гарбацэвіч паклаў у аснову п'есы «Чырвоныя кветкі Беларусі». Лёс твора незаўздольны: на момант напісання пісьма нават аўтар не меў яе асобніка. Пазней п'еса адшукалася і была выдадзена ў 1959 годзе (выданне таксама захоўваецца ў народным музеі гісторыі каледжа). А ў канцы 1960-х гадоў яна была пастаўлена на сцэне клуба Мар'інагорскага сельскагаспадарчага тэхнікума. Галоўную ролю Андрэя Блажко выконваў студэнт аддзялення «Аграрнамія», які праз пятнаццаць гадоў

стаў дырэктарам тэхнікума, — Валянцін Свірыдаў. Васіль Гарбацэвіч прысутнічаў на прэм'еры і не толькі высока ацаніў мастацкія здольнасці навучэнцаў, але і выказаў шчырыя словы ўдзячнасці за папулярнасць яго творчасці.

Святкаваўся юбілей Васіля Савіча і ў каледжы. Выкладчыкі і навучэнцы склалі цікавую квэст-гульнію «Тэатр аднаго настаўніка», у якой удзельнічаюць тыя, хто вывучае беларускую літаратуру. Аформлена тэматычная выстаўка, дзе цэнтральнае месца аддзелена аўтографу пісьменніка. Знойдзены сумесныя фотаздымкі Васіля Гарбацэвіча з Героем Савецкага Саюза Уладзімірам Лабанком, чыё імя носіць каледж (Васіль Савіч быў настаўнікам будучага героя — нашага знакамітага выпускніка). Яшчэ раз прачытана і прааналізавана п'еса «Чырвоныя кветкі Беларусі».

Алена СВІРЫДАВА,
выкладчыца Мар'інагорскага дзяржаўнага АТК

А ў нас «Сакавіны»

У сонечны красавіцкі дзень бібліятэкары Зэльвеншчыны ладзілі штогадовае свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія Сакавіны», падчас якога ўсе змаглі наталіцца паэтычнымі словам. Гэтым разам паважанымі гасцямі былі Уладзімір Мазго, Іна Фралова, Сяргей Трахімёнак.

Уладзімір Мінавіч выступіў з штогадовай справаздачай перад землякамі і прадэкламаваў свае новыя вершы, якія яшчэ пакуль не ўвайшлі ні ў адзін зборнік і прысвечаны землякам і знаёмым творцы.

Дакрануцца да душы і сэрца

У публічнай бібліятэцы № 22 г. Мінска ў літаратурным клубе «Шчырасць» адбыўся творчы вечар паэтэсы, актрысы, рэжысёра, барда, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі і Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, старшага выкладчыка кафедры «Тэорыя і методыка выкладання мастацтва» БДПУ імя Максіма Танка — Таццяны Жылінскай.

Таццяна Генадзьеўна — таленавітая паэтэса, лаўрэат і пераможца шматлікіх літаратурных конкурсаў, форумаў і фестываляў, выдатны выкладчык, абаяльная жанчына, якая ўмее дакрануцца да душы і сэрца людзей.

Вершы Таццяны Жылінскай піша не так даўно, але часта выступае са сваімі творами перад рознай аўдыторыяй. У яе актыве — зборнікі «Двое», «Вечерок у тэлевізора», «Странствующие гиперболы», а таксама шматлікія публікацыі ў перыёдыцы. Таццяна Жылінская з поспехам працуе ў жанры аўтарскай песні. На вечарыне прагучалі музычныя кампазіцыі ў яе выкананні на вершы А. Аўруціна — «Было утро», М. Пазнякова — «Сыходзіць лета», «Усміхніцесь мне вясной» і іншыя. Гучалі песні і на ўласныя вершы — «Потерянная песня», «Если ты меня забудешь» і іншыя.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

Іна Міхайлаўна — паэтэса, перакладчыца, казачніца і краязнаўца. Спачатку творца ўразіла ўсіх сваімі лірычнымі вершамі, а потым разам з юнымі глядачамі складала новую казку пра зэльвенскую котку.

Сяргей Аляксандравіч — доктар юрыдычных навук, прафесар, аўтар больш як сарака праязічных кніг. На Зэльвеншчыне Сяргей Трахімёнак упершыню, але чытачам раённай бібліятэкі вельмі добра знаёмы.

Вольга КАМЯКЕВІЧ

праекты

«ЛіТрэкС» ад «Катарсіса»

Меркаванне пра тое, што сучасная моладзь не цікавіцца мастацкай літаратурай, абверглі сябры літаратурнага клуба «Катарсіс» Гродзенскага медыцынскага ўніверсітэта, якія арганізавалі і правялі для студэнтаў першага курса літаратурную гульнію «ЛіТрэкС».

Падчас імпрэзы камандам трэба было па невялікіх фрагментах з вядомых твораў сусветнай літаратуры вызначыць назвы і аўтараў; у транслітараваным рускамоўным варыянце пазнаць класічныя беларускія вершы, даць назвы і вызначыць іх аўтарства; праслухаць песні на словы паэтаў і вызначыць аўтара слоў, а таксама выканаўцаў; па апісаных у праязічных творах сімптомах паставіць герою правільны дыягназ... Прыемна адзначыць, што ўдзельнікі паказалі нядрэннае веданне як сусветнай, так і беларускай літаратуры, правялі творчыя здольнасці. Кожная каманда атрымала памятнае дыплом, а пераможцы, каманда «Членскі білет», — літаратурныя зборнікі «Катарсіса». Гэта была першая з цыкла падобных гульніяў. Наступнымі змогуць паказаць свае веды і эрудыцыю студэнты старэйшых курсаў.

Віктар ВАРАНЕЦ,
кіраўнік літаратурнага клуба «Катарсіс»

Семінар-прэзентацыя кітайскіх электронных і інфармацыйных рэсурсаў прайшоў у Міжнародны дзень кітайскай мовы ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, гаворыцца на сайце ўстановы. Увазе слухачоў былі прадстаўлены інфармацыйныя рэсурсы для адукацыі, навукі і культуры на электроннай мультымедыйнай платформе *Wanfang Data*, заснаванай Інстытутам навукова-тэхнічнай інфармацыі Кітая (ISTIC), Міністэрствам навукі і тэхналогій КНР. *Wanfang Data* дае доступ да баз данных часопісаў, дысертацый, матэрыялаў навуковых канферэнцый, заканадаўства, патэнтаў, стандартаў, нацыянальных навуковых узнагарод і дасягненняў, кітайскага індэкса навуковага цытавання і змяшчае інфармацыю па навуцы, тэхніцы, медыцыне, бізнэсе, культуры. Другая частка семінара была прысвечана кітайскім выданням — кнігам, газетам, часопісам, даступным на платформе «ІВІС».

Міжнародны фестываль юнацкіх і маладзёжных аматарскіх тэатраў «Паралельныя светлы» — 2023» праходзіць у Баранавічах, паведамляе БелТА. У фестывалі ўдзельнічаюць 17 тэатральных калектываў з Беларусі і Расіі, якія прайшлі папярэдні конкурсны адбор. Так, у Баранавічы завіталі аматарскія тэатры з Масквы, Санкт-Пецярбурга, Арла, Пермі, Краснаярска, Растова. Нашу краіну прадстаўляюць студыя «Галактыка» творчай групы «Ага» з Мінска, народны тэатр «Дом Дзягана» з Ляхавіч. Гаспадары форуму — узорны тэатр-студыя «Паралель» — пакажуць па-за конкурсам прэм'ерны спектакль «Той самы Мюнхгаўзен». Акрамя паказу спектакля, запланаваны майстар-класы і прафесійны разбор пастаноў. Журь, у склад якога ўвайшлі беларускія і расійскія прафесіяналы тэатра і кіно, узначаліць драматург, сцэнарыст, тэатральны педагог і рэжысёр Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра на Фантанцы Наталія Архіпава.

Прэм'еру Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага «Орус 40. Беспасажніца» чакаюць у трох гарадах Расіі, паведамляецца на сайце «СБ. Беларусь сегодня». Спектакль рэжысёра і мастацкага кіраўніка тэатра Сяргея Кавальчыка па п'есе Аляксандра Астроўскага ўжо ў маі чакаюць на V Фестывалі рускіх замежных тэатраў у Набярэжных Чалнах. Затым у рамках праграмы «Вялікія гастролі» беларускую пастаноўку ўбачаць жыхары Уфы і Аранбурга. Прэм'еру прымеркавалі да святкавання 200-годдзя вялікага рускага драматурга.

Беларускі дзяржаўны акадэмічны заслужаны харэаграфічны ансамбль «Харошкі» паўдзельнічаў у культурнай праграме Дзён горада Мінска ў Новасібірску, перадае агенцтва «Мінск-Навіны». Гледачы ўбачылі праграму, заснаваную на беларускім фальклоры і гісторыі, якая раскрывае самабытнасць народа, яго традыцыі і багатыя духоўныя каштоўнасці. Гэта і дынамічная вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Гуканне вясны», і спаборніцкі перапляс дзвюх вёсак «Вяселуха», і сялянскі танец «Камарынская», і жартоўны нумар «Пава». Парадавала прысутных і жывая музыка ў выкананні камерна-інструментальнага ансамбля калектыву, і меладычныя беларускія песні: «Юр'я», «Харашуха», «Дума», «Люлечка». На працягу многіх гадоў завяршае кожны канцэрт Беларускае сюіта «Субота», якая складаецца з трох частак.

Актрыса Макензі Дэвіс («Чорнае люстэрка», «Тэрмінатар: Цёмныя лёсы») выканае галоўную жаночую ролю ў англамоўным рэмейку трылера «Не кажы нікому». Раней праект узначаліў Джэймс МакЭвой. Арыгінальны дацкі фільм выйшаў летась і расказваў пра маладую сям'ю, якая прымае прапанову новых знаёмых правесці ў ік-энд у загарадным доме. Паступова паездка абарочваецца кашмарам. Рэжысёрам і сцэнарыстам выступіць Джэймс Уоткінс («Жанчына ў чорным»). Макензі Дэвіс таксама іграла ў фільмах «Той, хто бяжыць па лязе 2049», «Марсіянін» і нядаўні міні-серыяле «Станцыя адзінаццаць», удакладняецца на партале *film.ru*.

У сетцы з'явіўся афіцыйны постар 76-га Канскага кінафестывалю. На ім адлюстравана французская актрыса Катрын Дэнэў падчас здымак драмы «Збянтэжанасць». Фільм 1968 года быў зняты Аленам Кавалье і расказваў пра любоўныя трохкутнікі. Галоўныя ролі выканалі Катрын Дэнэў, Мішэль Пікалі, Рогер Ван Хол. Сцэнарысткай выступіла пісьменніца Франсуаза Саган. Як паведамляецца на афіцыйным сайце кінафестывалю, мерапрыемства будзе праходзіць з 16 да 27 мая. Старшынёй журы асноўнага конкурсу выступіць швед Рубен Эстlund («Трохвугольнік смутку»). У праграму ўвайшлі «Горад астэроідаў» Уэса Андэрсана, «Забойцы кветкавага месяца» Марціна Скарсэзэ і іншыя стужкі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На книжных

У святле начніка

Зчаго складаецца першае ўяўленне пра кнігу? З мастацкага вырашэння вокладкі? З анаталыі? Можна, з тэксту прадмовы?.. Не, самае першае ўяўленне — і бібліяфілы не дадуць схлусціць — чалавек атрымлівае яшчэ раней — па карашку. І што можа быць лепш, чым, зайшоўшы выпадкам у кнігарню, правесці пальцам па канце, спыніцца на інтрыгоўнай назве, акуратна падсунуць выбранніцу да сябе і... гэтак рэдзіць і рэдзіць шчыльныя шэрагі! Так, сёрфінг па кніжных паліцах — гэта цэлая эстэтыка з тысячамі прыхільнікаў па ўсім свеце. Аднак час не стаіць на месцы: пастаянна з'яўляюцца новыя формы знаёмства з кнігай, а на змену рэальным драўляным паліцам прыходзяць віртуальныя... На віртуальных паліцах мабільнага дадатку «Чытанка», распрацаванага кнігагандлёвай сеткай «Белкніга» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі і Саюза пісьменнікаў Беларусі, можна напаткаць шмат цікавых кніг. Ды не простых, а гукавых — яшчэ адно дасягненне прагрэсу!

Вядома ж, цікавасць да чытання прыходзіць па-рознаму: са школьнай парты альбо з бібліятэчнага стэлажа, праз пах свежай тыпаграфскай фарбы альбо ўлюбёную экранізацыю... Але, упэўнены, шмат будзе і тых, хто, распавядаючы пра сваё першае знаёмства з кнігай, згадае голас маці, цмянае свячэнне начніка і салодкую сонную млявасць. Гэтак да літаратуры прыйшлі не толькі сотні і тысячы чытачоў, але і многія знакамітыя пісьменнікі. І тут няма нічога dziўнага, чалавек добра прызвычаены ўспрымаць інфармацыю аўдыяльна, на слых. Ды, што казаць, гэта быў адзіны спосаб далучэння нашых продкаў да пісьмовага слова на працягу стагоддзяў! Як ні круці, усеагульная адукаванасць — дасягненне не такое ўжо даўняе. Словам, прылада «Чытанка» акурат прызвана вярнуць тое прыемнае пачуццё, якое дорыць чытанне ў святле начніка.

Ідэя стварэння віртуальнай бібліятэкі, дзе класічныя айчынныя творы суседнічалі б «на паліцах» з сучаснымі, ды ўсё

ЧЫТАНКА
АУДЫЁКНІГІ БЕЛАРУСІ

гэта — у аўдыяфармаце, лунала ў паветры даўно, але ўшчыльную да рэалізацыі праекта падабраліся толькі ў 2021 годзе. Ініцыятыву Міністэрства інфармацыі падтрымалі кнігагандлёвая сетка «Белкніга» і Саюз пісьменнікаў Беларусі. Уласна кажучы, прэзентацыя мабільнай прылады «Чытанка» адбылася падчас правядзення Дня беларускага пісьменства ў Капылі. З таго часу фанатэка праекта значна разраслася, і да свайго двухгоддзя «Чытанка» падбіраецца з даволі ўнушальнымі «фондамі».

На дадзены момант у дадатку налічваецца 123 найменні, і гэтая лічба працягвае расці. Так, апошнія вялікае папаўненне адбылося напярэдадні XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, у якой «Белкніга»

брала актыўны ўдзел, — у калекцыю тады дадалося 20 аўдыятвораў. Жанравая палітра выданняў вельмі шырокая: у «Чытанцы» ёсць і мастацкая проза (як вялікіх, так і малых форм), і паэзія, і дзіцячыя пазнавальныя кнігі, і радыёспектаклі, і нават два літаратурныя падкасты, прысвечаныя жыццю і творчасці Уладзіміра Караткевіча. Сярод гэтага багацця пераважаюць, натуральна, творы класічныя, але добра прадстаўлены тут і сучасны літаратурны працэс (прычым творами на абедзвюх дзяржаўных мовах).

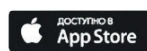
Трэба адзначыць, аднак, што акцэнт усё ж робіцца на мастацкую літаратуру, сярод якой большасць складае проза. На дадзены момант гэта самая багатая прадстаўленая катэгорыя: 63 найменні. Чытач адшукае тут апавяданні Кузьмы Чорнага і Янкі Брыля, аповесці Элізы Ажэшкі і Змітрака Бядулі, эпічную трылогію «На ростанях» Якуба Коласа, «Віленскіх камунараў» Максіма Гарэцкага, «Шляхціца Завальню, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» Яна Баршчэўскага і шмат іншага. Акрамя таго, у раздзеле прадстаўлены творы Мікалая Чаргінца, Віктара Праўдзіна, Вольгі Любашынай ды іншых сучасных аўтараў. Заўважым, што прылада распаўсюджваецца бясплатна і не патрабуе ніякай дадатковай падпіскі.

Каманда праекта супрацоўнічае з Белтэлерадыёкампаніяй, і многія з класічных твораў «пазычаны» менавіта з фондаў Беларускага радыё. У іх ліку запісы спектакляў (напрыклад, «Пінская шляхта» і «Залёты») паводле Вінцэнта Дуніна-

Марцінкевіча, «Паўлінка» паводле Янкі Купалы, а таксама некаторыя іншыя). Работы сучасных аўтараў «Белкніга» за маўляе асобна, звязваючыся з пісьменнікамі наўпрост альбо праз творчы саюз. Такім чынам у карыстальнікаў «Чытанкі» з'яўляецца магчымасць пачуць творы ў выкананні саміх аўтараў, што ў сваю чаргу — праз адмысловыя інтанацыі і паўзы — дазваляе больш поўна зразумець аўтарскую задуму твора, асабліва ў паэзіі. Па словах намесніка генеральнага дырэктара кнігагандлёвай сеткі «Белкніга» Святланы Гук, асноўнымі мэтамі праекта акурат з'яўляюцца прасоўванне беларускай кнігі ў масы, набліжэнне яе да чытача і выхаванне новага пакалення кнігалюбаў.

Мы распыталі некаторых задзейнічаных у праекце пісьменнікаў аб тым, чаму яны пагадзіліся ў ім удзельнічаць, якія мэты перад сабой бачаць самі і як ставяцца да аўдыяфармату і пранікнення тэхналогій у літаратуру ў цэлым.

Слухайце любімыя творы беларускіх пісьменнікаў у якаснай агуцы дзе заўгодна

Віктар ШНІП:

Для мяне ўсе фарматы, у якіх мае творы маюць магчымасць дайсці да чытачоў, прымальныя. Аўдыякніга — самы той фармат, які дазваляе чытачу нават у цемры непрагляднай ночы пазнаёміцца з маімі творами. І самае галоўнае тут — пачуць мой голас і яго інтанацыі, з якіх складаецца верш. Праз голас перадаецца не толькі сэнс, але і эмоцыя, настрой. І таму я з радасцю пагадзіўся ўдзельнічаць у «Чытанцы». Праўда, не адразу атрымлівалася зрабіць якасны запіс, які б задавальняў мяне.

Часам не так, як трэба, вымаўляліся мною словы, не там рабіліся паўзы. Чытаючы свае вершы, я маю сваё бачанне іх. Артысты чытаюць вельмі добра, але так, як лічаць патрэбнымі самі.

Твор набывае голас аўтара, і чытач мае магчымасць быць вольным ад сядзення на месцы і, слухаючы аўдыякнігу, займацца якой-небудзь тэрміновай фізічнай працай. Страчваецца папяровасць кнігі, таму шкада, што аўдыякнігу нельга трымаць на паперы.

Сам аўдыякнігі слухаю, але рэдка, бо маю іх няшмат. Гэта ў асноўным паэзія, добрая паэзія, якая для мяне як кісларод, што дае душы ўзлятаць у неба добрага настрою.

Усе тэндэнцыі ў кнігавыданні я вітаю. Усе, што дазваляюць пісьменніку данесці свае творы да сучаснага чытача, які імкнецца не толькі чытаць усё новае, што з'яўляецца ў сучаснай літаратуры, але і класіку, у тых фарматах, якія яму найбольш зручныя. Як пісьменнік, як супрацоўнік выдавецтва і галоўны рэдактар часопіса «Польмя» я сачу за новымі тэхналогіямі, што дазваляюць скараціць шлях новага твора да чытача. І тут «Чытанка» — адзін з самых недарагіх шляхоў.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ:

Сапраўды, усё мяняецца, развіваецца, літаратура набывае новыя фарматы. І гэта адпавядае сённяшніму часу. Галоўнае ж — людзі працягваюць чытаць! Упэўнена, аматары заўсёды знойдуць час на кнігу і цалкам мажліва, што гэта будзе аўдыякніга.

Пагадзіцеся, не заўсёды ёсць магчымасць узяць з сабой звычайнае папяровае выданне, каб пачытаць, напрыклад, у дарозе. Добрая альтэрнатыва — электронная кніга ці проста чытанне з экрана тэлефона альбо аўдыяфармат. Разуменьчы гэта, я з задавальненнем пагадзілася ўзяць удзел у праекце «Чытанка».

Акрамя таго, аўдыяфармат, на мой погляд, добра падыходзіць дзецям. Слухаць казкі — вельмі важна і цікава. А яшчэ мяне парадавала

магчымасць самой прачытаць творы для малечы. Мяркую, за той час, пакуль яны даступныя праз «Чытанку», іх паслухала немалая колькасць дзетак: падчас творчых сустрэч я заўсёды запрашаю юных чытачоў звярнуцца да аўдыяфармату.

Думаю, у кожнага фармату ёсць свае станючыя і адмоўныя бакі. Галоўнае, каб чытач звярнуўся да твора, каб перажыў разам з героямі ўсе падзеі, каб зрабіў пасля карысныя высновы і захацеў зноў вярнуцца да гэтай кнігі. Магчыма, пасля прачытання друкаванай кнігі будзе цікава паслухаць аўдыяварыянт у выкананні акцёраў. Ці, наадварот, пасля ўспрыняцця на слых захацацца паглыбіцца ў твор, прабягаючы вачыма па радках, па-свойму агучыць персанажаў, разам з імі прагаварыць рэплікі, паўдзельнічаць у дыялогах...

Сама я амаль не слухаю, бо больш за ўсё люблю класічную друкаваную кнігу. Для мяне ўсё ж такі важна зрокава ўспрымаць тэкст і лепш за ўсё менавіта з паперы. Зрэшты, чытаю я выразна (хоць і не ўслых), у думках прагаворваю словы герояў, уяўляю, які голас можа быць у таго ці іншага персанажа, якая знешнасць, што навокал...

Немалую ролю для мяне маюць тактыльныя адчуванні — люблю браць у рукі пяроўную кнігу, гартаць старонкі. Ну а пах тыпаграфскай фарбы надае працэсу асаблівую атмасферу. Чаго не скажаш пра час, калі я захварэла на кавід і не адчувала «кніжнага» водару.

Словам, важней за ўсё, на мой погляд, каб у твора была высокая якасць, а ў чытачоў — густ. Для юнай аўдыторыі вельмі важна знаёміцца з якаснымі добрымі творами, каб і сфарміраваць той самы чытацкі густ, каб былі закладзены правільныя маральныя арыенціры. А спраўдана якасная літаратура не залежыць ад фармату, яна ствараецца толькі таленавітымі творцамі.

Аляксандр КАЗЕКА:

Выкарыстанне інтэрнэт-тэхналогій для папулярнасці твораў мае месца быць. Гэтым карыстаюцца, аналізуючы наша Магілёўскае абласное аддзяленне, у асноўным, пісьменнікі больш маладога ўзросту. І гэта добра. Старэйшае пакаленне пісьменнікаў, у тым ліку і я, па вядомай прычыне валодаем у асноўным традыцыйнымі метадамі папулярнасці сваіх твораў, выкарыстоваючы інтэрнэт-прасторы толькі для размяшчэння іх на якіх-небудзь літаратурных пляцоўках.

Але я станюцца стаўлюся да прадстаўлення твораў у аўдыяфармаце. Сёння, у наш век ушчыльнення інфармацыйнай нагрукі і паскарэння часу, вельмі зручна слухаць і адначасова займацца якойсьці іншай справай. Так робяць многія з тых, каго я ведаю. Відавочна, што фармат пашыраецца. Таму і пагадзіўся ўдзельнічаць у праекце «Чытанка». Гэта дазволіць пазнаёміцца з прадстаўленымі там творами больш шырокае кола чытачоў. А што яшчэ трэба пісьменніку? Трэба, каб яго чыталі.

І калі твор трапіць да чытача праз слых, а не праз зрок, то, на мой погляд, проза гэта ці вершы — яны нічога не страчваюць, а, наадварот, толькі набываюць:

чытаем з «Белкнігай»

Ззянне нябеснага крыштала

пашыраецца эмацыянальнае ўспрыманне, з'яўляюцца інтанацыі і перажыванні, што бачацца таму, хто агучвае твор. А калі ў слухача ўзнікаюць якія сумненні, заўсёды можна звярнуцца да кнігі ў папяровым варыянце. Яна ж нікуды не падзелася.

Сам у апошнія гады ўсё больш звяртаюся да аўдыяфармату кніг. Так больш зручна. А вось што тычыцца выкарыстання штучнага інтэлекту для напісання твораў, то мае адносіны да гэтага неадназначныя, больш адмоўныя. Лічу, што сапраўдны, жывы твор павінен нараджацца ў патаемных духоўных глыбінях творцы. Інакш гэта будзе мёртванароджанае дзіця, дый свайго роду плагіят.

Кацярына СТРОЙЛАВА:

Лічу, што аўдыякніга — гэта зручная і карысная форма данясення да чытача інфармацыі. Галоўнае, на мой погляд, каб яна была карыснай і маральнай. А ў якім выглядзе тая інфармацыя да нас даходзіць — гэта ўжо другое пытанне.

Працэсу чытання папяровага выдання неабходна аддавацца цалкам, у той час як са зместам электроннай кнігі можна азнаёміцца, не адрываючыся ад хатніх і іншых спраў. Слухаць яе займае менш часу і таму, што яна можа быць пастаянна ў агульнай карона. Ды нельга забываць, што аўдыякніга зручная таксама і для людзей з абмежаванымі магчымасцямі.

Друкаванае выданне, як вядома, абмежавана тыражом, а ў электронным фармаце з творамі аўтара можа пазнаёміцца нашмат больш людзей — незлічона колькасць. Так, удзел у праекце «Чытанка» дазволіў мне атрымаць вялікае кола новых чытачоў. Тым больш што тыраж прадстаўленага ў мабільнай прыладзе выдання раскуплены. Пры чытанні, канешне, вымалёўваюцца вобразы, працуе фантазія, але гукавую дарожку можна аздобіць музыкай, іграй акцэраў.

Праўда, хапае і мінусаў у такім фармаце. Напрыклад, калі слухач штосьці прапусціў альбо хоча пераслухаць упадабаны ўрывак, то вярнуцца назад бывае праблематычна альбо наогул немагчыма. Да таго ж асабіста мне прасцей узяць з паліцы друкаваную кнігу, чым губляць час на яе пошукі ў інтэрнэце.

І хоць для мяне пераважае папера, я лічу, што любы сучасны фармат добры. Жадаючы падзяліцца з чытачом сваёй творчасцю, данесці да яго важныя, на мой погляд, праблемы культурнага, маральнага, рэлігійнага характару, я стараюся выкарыстоўваць усе вядомыя мне формы перадачы інфармацыі.

Анатоль МАТВІЕНКА:

Чытач патрабуе аўдыякнігі: адчуў гэта, калі пачаў прадаваць электронныя версіі кніг на расійскім рэсурсе «Автор сегодня». Калі забываў паставіць у наладах доступу «птушачку» ў акенцы «агучка», тут жа сыпаліся скаргі. Прычым аўдыяверсію забяспечвае праграмны сінтэзатар, голас гучыць нежывы, без эмоцый. Тым не менш попыт ёсць. Некаторыя мае калегі па пісьменніцкай арганізацыі маюць неблагую долю даходу ад продажу менавіта аўдыяверсій. А мая першая прафесійна запісаная аўдыякніга, тэкст якой створаны ў суаўтарстве з Анатолем Драздовым, з'явіцца ў продажы ў маі. Попыт на аўдыякнігу пастаянна расце.

З «Чытанкай» сітуацыя трохі іншая. Яна павінна забяспечыць чытача якаснай аўдыякнігай па-беларуску. А патэнцыяльная аўдыторыя для беларускай кнігі меншая, чым для руска-, англа- ці франкамоўнай. Таму мы з калегамі рыхтавалі тэксты для «Чытанкі» выключна на некамерцыйнай аснове. Так, маё апавяданне «Агнявы цмок» начытала на мікрафон жонка.

Асноўная праблема развіцця беларускіх аўдыякніг — дэфіцыт дыктараў, якія пагадзіліся б на некамерцыйнай аснове агучваць тэкст. Некаторыя літаратары з добрай дыкцыяй і неабходным мінімумам акцёрскага майстэрства здольны зачытаць уласныя творы самі. Тэхнічна для гэтага дастаткова звычайнага смартфона і памяшкання без рэха, напрыклад, гардэробнага пакоя з адзеннем.

Мяркую, што варта задзейнічаць у чытанні пад запіс навучэнцаў тых устаноў, дзе выкладаецца акцёрскае майстэрства: і ім практыка, і для літаратуры падтрымка.

Чытаю я вельмі шмат, і значная частка літаратуры — дакументальная, неабходная мне для напісання раманаў. У звычайным рэжыме працы з ноўтбукам мне прасцей праглядаць па дыяганалі малаактуальныя месцы, у той час як у аўдыяварыянце ты слухаш усё тэкст у зададзеным тэмпе. Важнае для мяне і графічнае адлюстраванне тэксту. Пэўныя ўрыўкі і цытаты я захоўваю ў рабочых файлах будучых твораў.

Але несумненным плюсам MP3-кніг з'яўляецца дадатковы эмацыянальны складнік, які прыносіць акцёрскае майстэрства дыктара — у мастацкай літаратуры гэта складана пераацаніць. Незаменныя аўдыякнігі і тады, калі вочы і рукі занятыя. А таксама ў дальняй дарозе, у аўтобусе або цягніку, каб не псаваць зрок літарамі, якія скачваюць па экране планшэта, што ляжыць на каленях. Так, больш чым 90% інфармацыі ў мяне — з экрана ноўтбука і настольнага ПК.

Што да нейрасетак, то пры іх дапамозе створаны вокладкі ўсіх маіх апошніх кніг, выкладзеных на рэсурсе «Автор сегодня», усё — цалкам па тэкставым апісанні ці шляхам апрацоўкі зыходнага фота. А вось што датычыцца тэкставага выкарыстання нейрасетак штучным інтэлектам, то ўжо цяпер яны здольны скласці звязны рэкламны тэкст альбо тэхнічнае апісанне. Літаратурныя творы ім не па сілах, бо атрымліваецца нейкая фантазмагорыя альбо авангард. Паглядзім, што будзе далей. Не выключаю, што пісьменніку па прыкладзе Астапа Бендэра ў фінале «Залатога цяляці» давядзецца перакваліфікавацца ў домакіраўніка. Але наўрад ці...

Перафразуючы неўміручага Якуба Коласа, можна сказаць: мой родны куток, як ты мне мілы, бо куды ні глянеш, усюды нарадзілася нямала талентаў. У гэтым упэўнівае і кніга «Чыстая музыка неба» твораў паэтаў Брэстчыны (укладальнік Віктар Шніп, аўтар прадмовы Алесь Карлюкевіч). Яна чарговая ў серыі твораў з абласных рэгіёнаў. Прадстаўлены Мікола Антанюўскі, Мікола Бусько і Анатоль Шушко. Адметнасць яе і ў тым, што прысутнічае рэдкая «роднасць». Мікола Антанюўскі і Анатоль Шушко з вёскі Сташаны Пінскага раёна. Першы ў ёй нарадзіўся, а другі родам з Чырвонай Слабоды, колішняй Вызны, Салігорскага раёна, але пасля жывіў у Сташанах. Да ўсяго хаты іх бацькоў стаялі праз вуліцу. Лёгка ўявіць, як напісаўшы свае вершаваныя «пачаткі», яны дзяліліся імі. Што з гэтага атрымалася, відаць па кнізе.

Творы пераконваюць: паэзія — найбольшая асалода для тых, хто, не адмаўляючы наватарскіх пошукаў, любіць традыцыйныя матывы. Для прыкладу — як Мікола Антанюўскі ў вершы «Антанюўкі». У ім па-майстэрску перададзены адзін з момантаў, калі асабліва адчувальная сувязь прыроды і чалавека і яны становяцца нібыта адным цэлым:

*Калі туман густою воўнай
Плыве ад хат за даяглед,
Антанюўкі, як міні-поўні,
Высвечваюць наш мокры сад.*

*І ўтульна ў ім, і так зацішна,
Нібыта заўтра будзе Спас.
Тут адчуваеш: ты не лішні
Ні ў весні дзень, ні ў зорны час.*

Яго, гараджаніна першага пакалення, не мінае і роздум аб патрыярхальнай вёсцы, са звыклым сялянскім укладам, з высокай народнай мараллю, са спакоўнымі каштоўнасцямі. Лірычнага героя найбольш непакоіць лёс старых людзей, якім часта духоўна і душэўна няўтульна, бо не па сваёй волі адлучаюцца ад таго, што гадамі, дзесяцігоддзямі было сэнсам іх жыцця. Пусцее і жытло, з якім звязала свой век і бабуля Маруся («Хутар»). Яе забіраюць у горад:

*Засталіся на хутары восы
І ў куфэрку стары андарак,
А зрытлыя з часам калёсы
Перайшлі да Адама за так.*

Толькі «затрымаўся на хутары бусел — // Гарадскіх не бывае буслоў».

Анатоль Шушко — з тых паэтаў, якія звярнулі на сябе ўвагу першымі сваімі творамі. Яго заўважыў такі дасведчаны знаўца беларускай паэзіі, якім быў Варлен Бечык. У 1981 годзе ён пісаў у артыкуле «Набыццё вышыні»: «У жніўні 1971 года газета «Літаратура і мастацтва» надрукавала вершы Анатоля Шушко, сямнаццацігадовага выпускніка школы з палескай вёскі Сташаны. Якой важкай і цікавай творчай заяўкай здаліся вершы гэтага юнака! Былі ў іх і маладая ўсхваляванасць жыццём, і раздумная дапытлівасць, і назіральнасць, і псіхалагічная чуйнасць. Праглядвалі даволі выразныя рысы асабістасці, уласнага светаадчування. Малады паэт, зусім пачатковец, дамагаўся не абыякай шматмернасці і ўнутранай паўнаты ў паказе і асэнсаванні жыцця. [...] Заставалася толькі памнажаць набыткі, ісці па гэтак удала распчатым шляхам...»

На жаль, лёс да Анатоля Шушко не быў літасцівы — нарадзіўся 19 ліпеня 1954 года, памёр 8 лістапада 2018-га. Ставала ў жыцці выпрабаванняў, а ў магілу звяла цяжкая хвароба. Напісаў не так і шмат. Выдаў толькі дзве кнігі — «Выток і прычасце» і «Шаны». Яшчэ дзве — «Сэрцу солідка, ясна, трывожна» і «Паэзія — душы маёй суладдзе»: з'явіліся пасля смерці дзякуючы яго жонцы. Цікавы і тым, што стварыў наватвор «шаны», у аснове якога вёска Сташаны. Бадай,

правільна шукаць выток назвы і ў словах «шанаваць», «шанаванне», «ушанаванне». Адным словам, ушанаванне сваёй роднай вёскі. Шаны ў гонар яе. Аднак правільным будзе сказаць, што Анатоль Шушко, услаўляючы свае Сташаны, пісаў і з думкай пра ўсю Беларусь, на карце якой яна была, хоць і маленькая, ды такая прыкметная. Сімгматычна, што яго першая кніга пачыналася менавіта чатырохрадкоўем-прысвячэннем Беларусі:

*Голас песні маёй —
рэха сэрца твайго,
покліч песняй душы,
што не знае патолі.
Беларусь, не знаходжу я
праўды другой,
бо інакш мне цябе не зайсці
аніколі.*

Лірычны герой Міколы Бусько — чалавек, які адчувае пастаянную сувязь з зямлёй маленства. Пісьменнік нарадзіўся ў вёсцы Пагарэлка Карэліцкага раёна, таму і паэзія яго зямная. Ён у тым узрасце, калі не толькі ўсё часцей хочацца азірацца назад, але і займацца — нікуды ад гэтага не дзенешся — падсумоўваннем пражытага. Прызнаецца, што «займеў памылак мнагавата», а захаваў важнае: «Пражыць гады // Без боязі, сумленна, // Праносыць любоў сваю да слова, Да Нёмана, // Людзей, // Лясоў зімовых, // Да восеньскіх пажарышчаў кляновых». І так хораша душы, калі вяртаешся ў гады юнацтва («Завірух суценкі беляя»): «Мы разам з любоў // У ночку шлюбную, // Цяпло пакінуўшы, на возера бяжым, // Лядок падмецены, // А рукі сплечены... А як нам весела з бярозкамі кружыць!»

Назву кнізе даў радок аднаго з вершаў Міколы Антанюўскага: «І, пэўна, на свеце част трэба, каб марамі вечна былі // і чыстая музыка неба, // І светлая песня зямлі». Гэта ж без сапраўднай паэзіі немагчыма. Асабліва без такой, што і прадстаўлена ў гэтым зборніку.

Сняжана РУДНІК

Дарога ў Налібокi

«Дзе Нёман гамоніць з пушчай...» — так называецца кніга, выпушчаная выдавецтвам «Беларусь». А магла б назвацца і «Мой родны кут», і «Самая блізкая дарога». Усе гэтыя назвы да яе падыходзяць, бо зборнік твораў, прадстаўленых у ёй, пра Налібоцкую пушчу. У нечым у параўнанні са слаўтай Белавежскай пушчай яна менш вядомая, аднак усё адно з'яўляецца не толькі гонарам Беларусі. Налібоцкая пушча, ці па-мясцоваму — Налібакі, — найбуйнейшыя лясны масіў у Еўропе, які мае міжнародны статус ключавой батанічнай тэрыторыі. Славіцца сваімі прыроднымі ландшафтамі і багатым раслінным і жывёльным светам.

Гэта кажучы па-навуковаму. Калі ж пазнаёміцца з матэрыяламі кнігі, а ў яе ўвайшлі як мастацкія творы — нарысы, вершы, апавяданні, казкі, так і развагі краязнаўцаў, то без перабольшання адчуеш тое паветра, якое лунае тут, нагадваючы: шмат дзівосаў на зямлі, але ні з чым не параўнальна тая першароднасць, якая, на шчасце, захавалася ў гэтых мясцінах з даўніх часоў, па-ранейшаму радуючы сваёй некананічнасцю.

Чаму тамашні люд называе пушчу Налібакамі, а не Налібокамі, можна даведацца з нарыса Казіміра Камейшы «Самая блізкая дарога», якім кніга адкрываецца: «У гэтым прамаўленні лёгка прачытаць і гісторыю паходжання самой назвы. Некалі мясціна гэтая славілася сваёй балотнай жалезнай рудой. Калі працавала жалезная рута, гэта значыць арцель, што дабывала каштоўную руду, заўсёды была патрэба наліваць (напаўняць) вадой бакі. Ад гэтых двух слоў — налі бакі! — і склеілася ўрэшце назва: Налібакі». А развагамі Казіміра Вікенцьева пра гэтую для яго «самую блізкую дарогу» аповед пра Налібоцкую пушчу і ваколцы яе пачынаецца невыпадкова.

Ураджэнец тамашняй вёскі Малыя Навікі, ён стаў сапраўдным летапісцам свайго роднага краю. Не адзін дзясятка паэтычных твораў, шмат і празаічных, публіцыстычных выдаў, але, бадай, няма ні аднаго, дзе б ні згадвалася зямля маленства. Як жа было абасцясацца без гэтых згадак у нарысе, што ў першую

чаргу адрасаваны дзецям малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту. Палюбішы Налібоцкую пушчу, яны яшчэ больш палюбяць сваю Радзіму. Таму і згадвае Казімір Камейша сваё дзяцінства, успамінае аб той дарозе, што вяла яго ў вялікі свет жыцця. Адначасова матыў малой радзімы пераклікаецца з роздумам аб усёй нашай зямлі.

Апавядальнік зазірае ў гісторыю, пачынаючы з тых часоў, калі ў тамашніх мясцінах атрымлівалі не толькі жалезную руду, а «праславілася налібоцкае шкло, налібоцкі крышталі! У XVIII стагоддзі князьёна Ганна Радзівіл засноўвае тут найбуйнейшую шкляную мануфактуру. І майстэрства налібоцкага шклянога рамяства здзіўляе ўсю Еўропу. Шкляныя вырабы з Налібок зберагаюцца сёння ў музеях Польшчы, Літвы і Украіны, у слаўным Эрмітажы Санкт-Пецярбурга...»

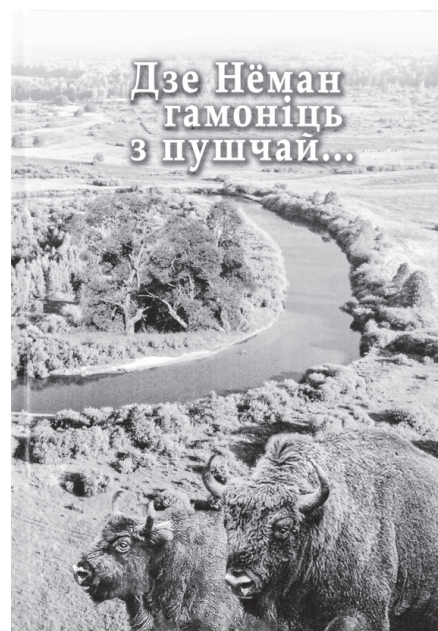
Шмат расказвае Казімір Камейша і аб прыродзе Налібоцкага краю. Гэтыя апаведы падмацоўваюцца ўрыўкамі з асобных яго вершаў. Гучыць песня зямлі, якая нарадзіла яго. Аднак у ёй, гэтай песні, адчувальныя і матывы, якія, несумненна, выклічуць шмат у каго жаданне далучыцца да яе хараства. А таксама даведацца, што тамашні люд ніколі не скараўся захопнікам: «Вогненнай хваляй прайшла па лясістых абсягах Налібоцкіны Вялікая Айчынная вайна. Карнікі з батальёна Дырлевангера, узброеныя да зубоў, жорстка распраўляліся з мірным насельніцтвам, палілі вёскі.

Цэлыя легенды ходзяць у нашым краі пра гераічнае змаганне партызан з ворагам. Пушча змагалася і помсціла нямецкім фашыстам».

Напісанае Казімірам Камейшам пра Налібоцкую пушчу, несумненна, будзе цікавым не толькі юным чытачам. Як мне здаецца, яно стане і пэўным узорам для тых пісьменнікаў, якія захочуць у сваіх творах расказаць пра мясціны, дарагія ім з маленства. Асабліва калі пазнаёміцца з паэзіяй, прозай аўтараў, якія неаднаразова публікаваліся. Вось у каго вучыцца, як трэба пісаць пра дарагое сэрцу.

Укладальнік Валерыя Кастручын падбраў для кнігі творы, у якіх гучыць не толькі тэма Налібоцкай пушчы. Але яны таксама да месца, бо ў іх тэма Радзімы набывае важнае раскрыццё. Гэта ўрыўкі з «Новай зямлі» Якуба Коласа і з «Песні пра зубра» Міколы Гусоўскага, вершы «Светлы Нёман-чарадзея», «У Шчорсах» Язэпа Пушчы, «Сярод лясоў Наднёманскіх» Максіма Танка і іншыя. У іх, як няцяжка заўважыць, і замілаванне прыродай Беларусі, характэрнае перадаецца праз яе раслінны і жывёльны свет.

Гэта тычыцца і твораў, якія выклічуць цікаўнасць найперш у чытачоў малодшага ўзросту. Сярод іх і Уладзімір Мазго, які ўсё больш пераконвае, што дзіцячая паэзія — яго сапраўднае прызначэнне. Ён не імкнецца да твораў разгорнутых. Яго вершы, як правіла, кароткія па змесце, у чым пераконвае і «Свіцязь», змешчаны ў гэтым зборніку, а казкі вылучаюцца ўдалым спалучэннем фальклорнай асновы і ўласна аўтарскай фантазіі. Гэта відаць і па казцы пра зубра «Адзінец», дзе па-майстэрску абыгрываецца, адкуль у зубра з'явіліся рогі. Каваль Дзяцел выкаваў яму рогі, каб прагнаў ворагаў-ваўкоў. Увесь твор цікавы, а яго завяршэнне — асабліва: «З той пары, // Мае сябры, // Носяць рогі // Усе зубры. // А ваўкоў // Ратуюць ногі, // Калі ўстане //

Для дарогі // Зубр, // Як гэты Адзінец... // Тут і казачцы — // Канец».

У радасць дзеткам будуць вершы «Пажар», «Бабры» Васіля Віткі, «Прамядзедзя, тэлевізар і мёд», «Баравічок», «Пасля дажджу» Міколы Маляўкі, апавяданні «Пушысты Хвосточак» Яраслава Пархуты і «Прыгоды бобра Ходзькі» Валерыя Кастручына, іншых аўтараў. А Казімір Камейша выступае з цэлай вершаванай падборкай, дзе кожны твор да месца. Ёсць у кнізе і публіцыстычныя, нарысавыя матэрыялы: «Графская пушча, або Ласіныя мухі» Алесь Наварыча, «Тайны Налібоцкай пушчы», «Буян і Венера — на варце» Васіля Шакуна...

Шматлікія здымкі Анатоля Клешчука і Валерыя Кастручына, выкарыстаныя ў выданні, не проста дапаўняюць тэкст — яны нагадваюць своеасабліваю візітоўку, якая выклікае жаданне наведання туды, «дзе Нёман гамоніць з пушчай...», спяваючы сваю адвечную песню, у якой паяднаны ўчарашняе і сённяшняе, а разам усё ператвараецца ў мелодыю любові да зямлі нашай роднай — Беларусі.

Алесь ВІШНЕЎСКИ

Пакаленне стваральнікаў

Уладзімір Дражын з таго пакалення, на долю якога выпалі нялёгкае пасляваеннае дзяцінства, станаўленне і гартаванне ў гады аднаўлення разбуранай фашыстамі гаспадаркі, актыўны ўдзел у будаўніцтве сацыялістычнага ладу жыцця ў 60—80 гады мінулага стагоддзя і горыч геапалітычнай катастрофы — развалу Савецкага Саюза.

Пра гэта думалася, калі чытаў кнігу У. Дражына «Нясвіж у лёсах майго пакалення», якую нядаўна прэзентавалі ў Нацыянальным гісторыка-культурным музеі-запаведніку «Нясвіж».

Але найперш — пра лёс самога аўтара. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў роднай вёсцы Дражна, што на Старадарожчыне, Уладзімір Несцеравіч спрабаваў паступіць у Беларускі політэхнічны інстытут, аднак, не дабраўшы аднаго бала, не прайшоў па конкурсе. Уладкаваўся настаўнікам у мясцовую школу, а праз паўгода быў мабілізаваны ў рады Савецкай Арміі. Пасля звальнення ўсё ж такі вырашыў ажыццявіць сваю мару — атрымаць вышэйшую адукацыю. Вычытаў у газеце, што ў Жодзіне працуе вярчэрні філіял політэхнічнага інстытута. Паехаў туды, уладкаваўся на знамяціны БелАЗ і паступіў на вярчэрняе аддзяленне.

Так пачалася працоўная кар'ера будучага дзяржаўнага і грамадскага дзеяча, а пазней і

цікавага пісьменніка У. Н. Дражына. Адпрацаваўшы восем гадоў на БелАЗе ў якасці камсамольскага і партыйнага ваяжы, ён быў накіраваны ў Нясвіжскі раён, дзе на пасадах сакратара, першага сакратара райкама партыі, старшыні райвыканкама адслужыў амаль два дзесяцігоддзі. А ў гады, калі Беларусь стала незалежнай, суверэннай дзяржавай, працаваў намеснікам, першым намеснікам старшыні Мінскага аблвыканкама, віцэ-прэм'ерам рэспублікі, Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Беларусі ў Літве і Фінляндыі.

Нагадваю вехі біяграфіі У. Дражына, каб чытач мог уявіць, адчуць маштаб неардынарнай асобы. Гэта важна пры чытанні яго кнігі «Нясвіж у лёсах майго пакалення». Важна, бо тое, пра што апавядае аўтар, — не проста нататкі старонняга чалавека, а хвалюючы ўспаміны і яркія ўражанні непасрэднага ўдзельніка стваральных будняў.

Нясвіж, бадай, — адна з самых змястоўных, самых помных і, калі хочаце, лёсавызначальных старонак у жыцці Уладзіміра Несцеравіча. Вось чаму ён з такой цеплынёй, такой настальгічнай любоўю ўспамінае гэтыя гады. Са старонак кнігі паўстае яскравы малюнак жыцця Нясвіжчыны 1980—1990 гадоў з усімі яго дасягненнямі і праблемамі, радасцямі і засмучэннямі.

Але каштоўнасць кнігі не толькі ў гэтым. Яна насычана

цікавымі, глыбокімі развагамі аб няпростых працэсах стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы на вёсцы, аб ролі кіраўніка ў гэтых працэсах.

Знемалым шкадаваннем аўтар адзначае, што сёння нярэдка кіраўнік гаспадаркі, прадпрыемства альбо раёна застаецца сам-насам са сваімі праблемамі і, не паспеўшы ні аглядзецца, ні апраўдацца, злятае з пасады. Гэта ў далейшым нараджае абывакавасць і да справы, і да агульнага лёсу краіны. Са «сцэны» сыходзяць многія кіраўнікі, якія напачатку падавалі надзею, так і не «сыграўшы» сваю галоўную ролю. А потым мы наракаем, што не знайсці добрых рабочых, што сяляне — не тыя, што страчваюцца, размываюцца пачуццё гаспадары на зямлі.

З чаго ж пачынаў сам Уладзімір Дражын, узначаліўшы раён? На мой погляд, гэта

таксама і актуальна, і павучальна. Паслухаем: «Першапачаткова я прыступіў да сістэмнага вывучэння кадраў ва ўсіх сферах раёна... На працягу года правёў больш за 850 сустрэч з кіраўнікамі прадпрыемстваў, сярэднім звяном упраўленняў, маладымі спецыялістамі, кадрамі масавых прафесій. Мэта такіх сустрэч была адна — выявіць найбольш здольных, адказных людзей і адчыніць перад імі ўсе дзверы да прафесійнага росту, вучобы ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных установах». У адным толькі 1982 годзе студэнтамі сталі 358 чалавек. І ўсе наступныя гады гэтая праца працягвалася. А праз 5—6 гадоў выпускнікі ВНУ і тэхнікумаў вярталіся тэарэтычна і практычна падрыхтаванымі спецыялістамі, кіраўнікамі. Гэта быў вельмі важны працэс планернага абнаўлення кадраў, што з'яўлялася найважнейшай задачай кіраўніцтва раёна, залогам яго будучых поспехаў.

Разам з тым Уладзімір Несцеравіч выдатна разумеў, што не адным хлебам жыве чалавек. Зямля лечная, бо людзі, што насяляюць яе, жывуць надзеяй, добраўпарадкаваюць і ўпрыгожваюць месца свайго жыхарства. І варта адзначыць, што дзякуючы намаганням кіраўніцтва раёна (і ў першую чаргу У. Н. Дражына) за два дзесяцікі гадоў Нясвіж пераўтварыўся ў цэнтр развіцця турызму ў нашай краіне, стаў прызнанай

культурнай сталіцай Беларусі. Тут у 1995 годзе ўпершыню правялі Нацыянальны фестываль камернай музыкі «Музы Нясвіжа», які стаў ужо традыцыйным. А ў 1997 годзе райцэнтр прымаў гасцей Дня беларускага пісьменства. Усё гэта, спадзяецца аўтар, дае надзею на тое, што і надалей горад, захаваўшы прынцыпы гістарычнага развіцця, рэгіянальную спецыфіку, непаўторнасць прыроднага ландшафту, узбагаціўшыся сучасным добраўпарадкаваннем, будзе захоўваць сваё ўнікальнае аблічча.

І, вядома ж, у кнізе ідзе размова аб тым пакаленні, у лёсе якога Нясвіж адыграў надзвычайную ролю. Тут вырасла цэлая плеяда выдатных, таленавітых кіраўнікоў і арганізатараў прамысловасці, калгасна-саўгаснай вытворчасці. Гэта — Якаў Васільевіч Аляксанкін, Міхаіл Васільевіч Саленік, Міхаіл Аляксандравіч Карчміт, Анатоль Канстанцінавіч Захарэвіч, Міхаіл Аляксандравіч Касцюкевіч, Вера Дзмітрыеўна Макаўчык і многія іншыя. Пакаленне стваральнікаў, пакаленне пераможцаў.

Можна бясконца цытаваць старонкі гэтай змястоўнай, цікавай кнігі, якую стварыў Уладзімір Дражын, кнігі пра слаўных працаўнікоў Нясвіжчыны, іх дасягненні і шчаслівыя лёсы, але лепш узяць і прачытаць. Упэўнены: вы не будзеце расчараваны.

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ

У літаратуры ёсць тэксты, сапраўдныя глыбіня якіх раскрываецца праз дзесяцігоддзі пасля напісання. Адной з прычын падобнай з'явы выступае той факт, што «мяжа чаканняў» аўдыторыі — паказчык досыць кансерватыўны, ён па вызначэнні не будзе павышацца з хуткасцю, з якой здольны ўзрастаць геніяльна адораны і нястомны ў пошуках літаратар.

ды і па «Цунамі»: калі за згаданым у паэме транзістарам выразна бачаць сімвалічнае падагульненне (маецца на ўвазе ўплыў сродкаў масавай інфармацыі) — чаму лічыцца, што побач ужыты выпадковы, пазбаўлены сэнсаўтваральнасці троп?

Да таго ж і назва, «Цунамі», пакуль лагічнага вытлумачэння ў літаратурна-знаўстве не займела. Між тым Алесь Кучар ужо ў 1969-м, адгукаючыся на твор рэцэнзіяй, пачаў артыкул так:

Не будзем далёка хадзіць, возьмем хаця б беларускую паэзію: верш С. Гаўрусёва «Атамныя смерчы», яго ж «Паясы радыяцыі» ў 1969-м, твор М. Дуксы «Вучоны, як лучыну, шчэпіць атам» (1970)... Увага, у тым ліку дастаткова легкаважная, да праблемы тады праяўлялася нязменна, біць трывогу прычыны былі сур'ёзныя.

Ну, а пра тое, што вырашэнне задач спазнання тэндэнцый, якія маюць універсальны характар, магло і павінна было падштурхоўваць да максімальнага

перасцярогі. Да прыкладу, ён відазмяняе эпізод, дзе героі пакідаюць востраў, які даў ім часовы прытулак: калі ў папярэдніх варыянтах чыталася «Ку-ку! Ку-ку! Зноў лодка на вадзе. // Заслана сенам. Зноў над ёй узняты // Два ветразі. Марак з лясное хаты // Сваю сяброўку верную вядзе», дык мадыфікаваныя малюнок інакшы: «Ку-ку! Ку-ку! Гучыць перасцярога. // Шторм наляцеў. Каціўся вал вады // І хмар адтуль якраз, адкуль сюды // Калісьці іх прыбілася пірога...»

Непачутае папярэджанне

Аркадзь Куляшоў усёй творчасцю засведчыў прагу ўзыходжання да новых і новых вышынь, паэт па натуре не быў схільны да эксплуатацыі адных і тых літаратурных прыёмаў. Ён абапіраўся на аднойчы адшуканае — але і нязменна паглыбляў, відазмяняў знаходкі.

Вось чаму варта зноў і зноў перачытваць аднаго з геніяў беларускай літаратуры, засяроджваючыся найперш на творах, што былі ў свой час дастаткова неадназначна ўспрыняты сучаснікамі паэта. У дадзеным сэнсе асаблівай увагі заслугоўвае паэма «Цунамі».

Яшчэ ў 1971 годзе У. Ніламедаў, аналізуючы тэкст, папярэджаў, што за асабістымі лёсамі герояў А. Куляшоў тут прыхаваў нешта больш маштабнае, гаворка, магчыма, пра гістарычную заканамернасць, гатовую бязлітасна караць кожнага, хто спрабуе яе абысці. Думка прагучала на фоне звязных на той час канстатацый: «Цунамі», маўляў, найперш пра каханне, пра вечную гісторыю «ён і яна»...

Пра лірычнасць задумы дружна тады пісалі даследчыкі, а Куляшоў настойліва правіў тэкст, аўтар відавочна спрабаваў узмацніць, падкрэсліць аспекты гучання, якія ўпарта заставаліся па-за ўвагай рэцэнзентаў. Адпаведна аналіз напрамкаў, па якіх вялася карэкціроўка, — падказка, здольная пацвердзіць (альбо абвергнуць) любую з выказаных сёння гіпотэз пра прыхаваную сутнасць задумы твора.

Бо, безумоўна, «Цунамі» — паэма шмагузроўневая, яна запрашае да роздуму пра дарэмнасць спроб схвацця ад неспакоя сучаснага свету, ёсць у творы антываенныя матывы, развагі пра мастацтва, ролю сродкаў масавай інфармацыі ў сучасным свеце... І ўсе пласты накладзены на расповед пра падарожжа двух закаханых, на гісторыю фатальна разарваных атамным выбухам узаемаадносін Яго і Яе, мужчыны і жанчыны.

Думка пра тое, што «Цунамі» — паэма менавіта і найперш пра каханне, выклікае пэўныя сумненні. Звернем увагу: сюжэтная лінія фактычна не мае перадагісторыі, у творы нічога не паведамляецца ні пра прычыны, якія вызначалі намер адплыць у мора, ні пра папярэднюю логіку ўзаемаадносін.

Даследчая манера Куляшова, пры ўсёй яе рамантычнасці, зусім іншая; у тым жа «Сцягу брыгады» выбар мадэлі паводзін кожнага з герояў старанна абгрунтаваны аналізам глыбінных каранёў нават імпульсіўных з выгляду рашэнняў. І калі б паэт у «Цунамі» сапраўды прэтэндаваў на пазнанне флюідаў, што ўплываюць на ўчынкі закаханых, — наўрад ці мелі б мы падкрэслена недэталізаваную перадагісторыю адносін, ды і вобраз мужчыны аўтар не рабіў бы настолькі ўмоўным. У Куляшова ж герой выступае і марком, і земляробам, і паэтам, і будаўніком, і паляўнічым...

Што яшчэ «правісае» ў канструкцыі ў выпадку, калі пагаджаем з меркаваннем, нібы размова найбольш пра гісторыю вечную, пра заўсёднае «яна і ён»? Пры такім асвятленні «халастымі» застаюцца важныя ў структуры расповеду вобразы, да прыкладу, «тушы дзвюх акул, прасвечаных смяротнай дозай», ці разбітае лустэрка, пакінутае на беразе побач з непрытомным мужчынам. А, між тым, любая «ненагружанасць» радкоў зусім для А. Куляшова не ўласціва,

Аркадзь Куляшоў.

«Што такое цунамі? Новая паэма Арк. Куляшова». І першым абзацам публікацыі стала даведка, у якой канстатавалася: цунамі — небяспечны феномен, які ўзнікае як нешта, што павінна праявіцца праз паўзу, ужо наўздагон першаснай катастрофе.

Фактычна за назвай можа хавацца падказка: вось маем фактар № 1, ён — перадумова разбуральнай сілы № 2, тая толькі з выгляду падаецца выпадковай, пазбаўленай пэўнай прычыннай сувязі з першавытокамі...

Сёння ёсць магчымасць супаставіць лінію выпрабаванняў, што напаткалі герояў паэмы А. Куляшова, і дынаміку постчарнобыльскіх бед. Не можа не ўразіць дакладнасць апісанага дзесяцігоддзі назад прадбачання: новая бяда, балючы распад суладнага саюза, у абодвух выпадках узнікае (нібы цунамі!) менавіта ў момант, калі выпрабаванне знешняе, заснаванае на матэрыяльным, у большасці падалося пераададзеным, пакінутым заду.

Напрошваецца выснова: ці не спрабаваў Куляшоў папярэдзіць сучаснікаў і нашчадкаў, што радыяцыйнае заражэнне страшнае як наступствамі непасрэднымі (пакінутае з-за бяды жытло, забруджаная нябачнай смерцю зямля, дзіцячыя смерці — усё гэта, безумоўна, жакліва), так і не меншай пагрозай, што прыхавана ў псіхалагічным надломе? Наступствы гэтай траўмы нечакана праявляцца пазней, праз гады.

Калі прымем дапушчэнне, што задумвалася паэма-папярэджанне, што перад намі спроба аналізу асноўных, найбольш універсальных наступстваў, спароджаных ядзернымі катастрофамі, сэнс назвы і змястоўнасць вобразаў набудуць больш лагічнае гучанне. Глыбінныя раны, што пакідаюцца падобнымі катастрофамі ў псіхіцы, здольны — так лічыў паэт — усплываць, нібы цунамі, стрэсавымі хвалямі з выгляду нечаканых, а на справе справакаваных нядаўняй бядой узрушэнняў. Гучала папярэджанне: да «посттраўматычнага» сіндрому, асабліва выкліканага маштабным ядзерным выбухам, варта аднесціся як да надзвычайнай пагрозы.

Дарэчы, час напісання паэмы робіць актуальнай і нават зладзённай менавіта такую скіраванасць задумы.

«абезаблічвання» вобразаў, нават гаварыць няма чаго. Сапраўды ж не важна, чаму Ён і Яна адплылі ад берага — асноўнае выпрабаванне пакуль не пачалося, менавіта атамны выбух перавярне лад светабачання. Нечаканай пагрозай абвернецца нават зямля, у якой ранейшыя пакаленні бачылі аснову існавання... І небяспека нікога не міне, у тым ліку ініцыятараў выбуху: ці не праўда, сімволіка апрамененых смяротнай радыяцыяй акул, чые тушы выкінуты на марское ўзбярэжжа, выглядае арганічна сумешчанай з менавіта такой асноўнай ідэяй «Цунамі»?!

Расколатае лустэрка сігналізуе пра памкненні перапісаць гісторыю, сказіць дзеля абгрунтавання «натуральнага» распаду трывалых да таго сувязей; «постчарнобыльскія» працэсы прадэманстравалі, што і без дадзенай, на дзесяцігоддзі раней адгаданай Куляшовым падрабязнасці мы ў 90-я гады мінулага стагоддзя не абышліся...

Калі прыгадаць, што менавіта цунамі сталася прычынай катастрофы на Фукусіме, акрэслена паэтам сімволіка набывае наогул прарочы характар.

Мы не забыліся: аналіз правак, што ўносіліся ў твор, павінен пацвердзіць альбо абвергнуць дапушчэнні, што выказваюцца інтэрпрэтарам. Дык вось, у часопісным (1968) і змешчаным у зборніку «Сасна і бяроза» (1970) варыянтах ёсць адрозныя радкі. Было: «Не верыць словам суцяшэння. // Гаротнай явы не пазбудуць сны // Шчаслівыя. Нарэшце, як збавенне — // Зямля!»; загучала: «Шэсць дзён маўчала. // На абрыдлым сене // Бед прадчуванне непакойчы сны. // На сёмы дзень, нарэшце, як збавенне — Зямля!»

Як бачым, паэт узмацняе матывы прадбачання, дэталізуе нават часавы інтэрвал «шэсць дзён — на сёмы» (а колькі мінула пасля Чарнобыля да ўспышкі дэзынтэграцыйных працэсаў?), такое ўдакладненне заклікана падкрэсліць прычынную сувязь паміж нядаўняй бядой (атамным выбухам) і псіхалагічным надломам у адносінах Яго і Яе.

Пакуль надлом праяўлены адзіна ў зацятым маўчанні, але ёсць у тэксце яшчэ праўка: замест часопіснага «ветразяў шумлівых не згарну! Каму патрэбны гэтыя ахвяры? // Мы вольнасці з табой зарок далі. // — А нашы мары? — Будзе горі, // Калі тваім палонам стануць // Нашы мары. — Няхай палон» загучала клічнае: «ветразяў шумлівых не згарну! Я адшукаю месца, дзе б ні хмары, // Ні цёмныя трывогі не змагі // Парушыць мар былых. — А што, калі // Палонам нашым стануць мары? — Няхай палон!»

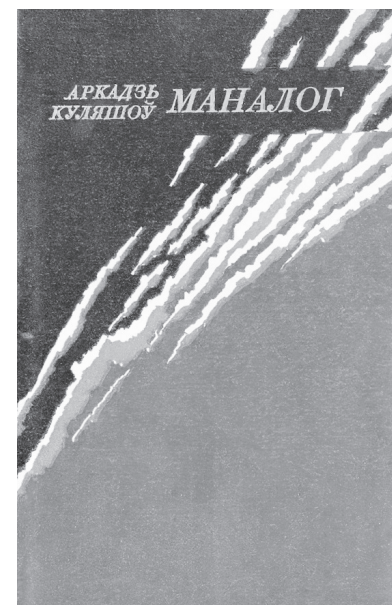
У пазнейшым варыянце прыбраны матывы зладжанасці дум падарожнікаў, Куляшоў падкрэсліў: надлом, які праз нейкі час праявіцца, азначаўся ці не адразу пасля выбуху. Заменена і матывацыя, якая прыводзіцца дзеля абгрунтавання неабходнасці працягнуць падарожжа: гаворка ўжо не пра «вольнасці зарок», а пра пошукі месца, дзе не азмрочаць лёсу «ні хмары, ні цёмныя трывогі»...

Яшчэ больш істотна правілася «Цунамі» пры падрыхтоўцы Збору твораў паэта. Другі том, дзе змешчаны тэкст, выйшаў у 1975-м. А. Куляшоў, нібы прадбачачы набліжэнне бяды, заўважна ўзмацніў матывы папярэджання,

Выразна відаць: новае выпрабаванне малюецца (вось ён, матывы другаснай хвалі, што ідзе наўздагон бядзе папярэдняй!) працягам нядаўняй катастрофы, бяда насоўваецца «адтуль якраз, адкуль калісьці» пагнала ў дарогу ядзерная навала. Праз колькі радкоў у тэксце паўторна сустрэнем тое самае: Ён, глумачачы сяброўцы, чаму даводзіцца зноў адплываць, спашлецца на «Навалу тую, што страху сарвала, // Плот наваліла, занусліла двор».

Раней акцэнт ставіўся інакш, мужчына прамаўляў пра дакор, «што адгэтуль гоніць без прымусу, // што тут — як рэха чалавечых мук — вяшчунку пасяліў... // — Зязюлю? — Музу».

Куляшоў паслядоўна дадае ў тэкст штрыхі, закліканыя падкрэсліць: праз гады не матэрыяльныя, а найперш псіхалагічныя наступствы катастрофы абвернуцца найбольшай пагрозай. «Я плот магу падняць і двор падмесці, // Сарваную страху на кроквы ўзнесці, // Я ўсё зраблю, не пашкадую рук», — партнёр нават пасля такіх слоў каханай не мяняе намеру, цвярозыя аргументы ўжо не бяруцца пад увагу!

У выданні 1975 года пачынае гучаць матывы, якога не было ў ранейшых варыянтах, у творы ўзнікае размова пра распад еднасці, якая доўгі час выглядала непарушнай: «Ён сцерці намагаўся рукавом // Яскравы след, не верачы нягодзе. // Не мог наверхіць нечаканай здрадзе...»

Як бачым, прагноз увесць час дэталізаваўся і ўдакладняўся, прычым праўкі — падкрэслілі гэта — прыносіліся выключна ў эпізоды, суадносныя з прадбачаннем наступстваў атамнай катастрофы! Убачанае дазваляе сцвярджаць: супадзенні паміж ланцужком адлюстраваных у сюжэце падзей і лініяй характэрных для «постчарнобыльскага» грамадства пераўтварэнняў узніклі не выпадкова, паэма і задумвалася як твор-папярэджанне, як сігнал перасцярогі.

Падобнае працятанне — ці не праўда? — робіць «Цунамі» тэкстам, пазначаным геніяльнасцю стваральніка. Да таго ж прароча пачынае гучаць і аптымістычнасць завяршальных радкоў: героям, насуперак усім выпрабаванням, суджана з'яднацца. Яны — ці хаця іх нашчадкі — здолеюць адкінуць непаразуменні і аднавіць адзінства. Куляшоў верыў у такі фінал.

Алесь ЛАПАТА-ЗАГОРСКІ

«І хтосьці мо паўторыць нас з табой...»

Традыцыйна на Радаўніцу беларусы згадваюць тых, хто адышоў у лепшы свет. Да ўвагі чытача — творчасць лірыкаў, якія яшчэ нядаўна радалі на прэзентацыях сваімі аўтографамі і жартамі, з кім можна было перамовіцца словам, патэлефанаваць... Бывае, што не адразу ўсведамляеш, наколькі варта быць удзячным жыццю за кожны міг, кожны дзень, калі ты бачыш сонца...

Мікола МЯТЛІЦКІ

З вядомай хваткасцю упартай
Зноў пасядзіш за школьнай партай,
Адчуеш хвілю трапяткую,
Калі зірнеш здалёк на тую,
Што так завабна ружай ззяла,
Тваім сардэчным бодем стала.
Ты шмат чаго душой прызнаеш.
Ты не жывеш — ты ўспамінаеш...
Ў твае заходныя хвіліны
Святлей, чым ява, успаміны.
Сабе даводзіш ітось, сцвярджаеш.
Ты не жывеш — ты ўспамінаеш.

Мікола ГІЛЬ

У роднай вёсцы, дзе прайшло маленства,
Дзе прамільгнулі школьныя гады, —
Дзве-тры бабулі з колішняга членства
Вясковай паваяннай грамады.

Паперадзе мяне — амаль нікога,
Тут неўзабаве і мая чарга.
Чаго ж здзіўляцца — годаў ззаду многа,
Ды покуль пачакае хай карга.

Усцешна бачыць родныя мясіны,
Прайсціся сцэжкай,
што калісь таптаў, —
Страчае родны кут заўжды гасцінна,
Каб трошкі ты хоць тут душой адтаў.

Але зусюль часцей тугой тут вее —
Няма, няма таго, што раньш было!..
Здаецца, і суседа разумею:
— Я больш не езджу ў роднае сяло...

Дзмітрый ПЯТРОВІЧ

Малюе дождж прыгожыя узоры.
Гляджу праз шкло у цемру — бачу ў ёй
Пяшчотных сноў дзівослівыя зоры
Вачэй тваіх, каханая... Сувой

Цямрэчы стылай ночка тчэ старанна.
Мелодыя дажджу — каханню гімн!
Заўжды са мной ты, велічная панна,
Хоць чую толькі стук у шкло галін,

Душу лагодзіць голас твой пявучы —
Нібы салоўка радасна пяе,
Нібыта п'ю нектар крыніц гаючых...
Падорыць ноч спакусы нам свае...

Святлана ЯКУБОЎСКАЯ

Вясновае...

Сыходзіць каханне з нябёсаў —
Злучае два нашыя лёсы
Узнёслаю, цёплаю казкаю,
Спагадлівай, сонечнай ласкаю,
Сваімі магічнымі крыламі
І трапяткімі хвілінамі,
Таёмнай сцяжынкай адзінаю
І песняю лебядзінаю,
Высокаю, шчыраю моваю
І чысцінёю вясноваю.

Уладзімір САРОЧКІН

Патаемнае неба вішнёвіць палеткі,
Разлівае напой, пазбаўляе тугі —
Цёплы чай, што на зёлках настоены
летніх, —
Травяны, тэракатавы, церпкі, тугі.

Што за цені за намі таўпяцца, знікаюць?
Не схаваш нічога: хавай — не хавай...
Так на вуснах гарчыцы і агнём апякае
Слёз крынічных тваіх незямная бруа.

Усміхніся, не будзь жа такой прадурятай!
Вось пайду і навек забяру я з сабой
Воч тваіх маладых акварэльную мяту,
Смаляністы чабор, залаты зверабой.

Без прыўкрас

Контурны дрэў у тумане,
Водсвет азёрнай вады.
Пэўна ж, мы іншымі станем,
Зноў як прыедзем сюды.

Помніш, як плавалі днямі
Тут, і гайдаўся рагоз,
І танцавалі над намі
Дружна чародкі стракоз.

Ведаю, блытае часта
Шлях наш зямная эмаль,
Толькі ў юначая ішчасце
Нам не вярнуцца. Амаль.

Стрэне нас шлохам лісця —
Гэтай жывой цышынёй —
Домік — сыры і смалісты,
Лесу схаваны сцяной.

Тут — без ніякай трывогі,
Просценька так, без прыўкрас,
Ішчасце сядзіць на парозе,
Не дачакаецца нас.

Май. Поўня

Цішынь над ліпамі застыла.
І паўжыцця нам не хапіла
На сны, сустрэчы ў мітусні,
Зару вячэрнюю, світанні.
Якія могуць быць пытанні
Прад лікам поўні з вышыні.

Буе май. І трохі душына.
Сляды былога раўнадушыа
Лісты схавалі і трава.
Няхай мы бачымся нячаста,
Але ж якое гэта ішчасце,
Найпростае, як двойчы два.

Цалютку ноч — за сотай сота —
Сцякае поўні пазалота.
Дзень прамінулы — ён не тло.
Ніхто нас так не зразумее,
Так не абдыме, не сагрэе,
Як гэта дзіўнае святло.

Твая завіруха

Ты забяжыш са мной пагаварыць,
Анёл мой светлы з велічнага раю.
Зірні, як неба зоркамі гарыць,
З табой развітацца не жадае.

Што ім вясна?.. Яны яшчэ здавён
Прыдумвалі імжу і завіруху.
І ў незямны патрапіўшы палон,
Бялуткай кашай поўнілі акругу.

Што мы з табой для іх?
Скажы мне — што?..
Ніхто не можа белы свет стрыножыць.
І, несумненна, гэтак год праз сто
Вясну ізноў завяе упрыгожыць.

А потым — лістаспеў і лістабой,
Пакуль мы не заснём прад ціхім раем.
І хтосьці мо паўторыць нас з табой,
Як мы цяпер кагосьці паўтараем...

Пустое рамяство

Яшчэ паэтам я не стаў,
Ды я стараўся, я хапаўся
За крохкі верш, нібы крышталь,
Што, як раса, пераліваўся.

Не ведаў я, што гаварыць,
Ды ўсё ж наўна і сурова
Вілася тоненькая ніць,
Само нанізвалася слова...

Ды верш — пустое рамяство. —
І што сказалася, звілося, —
Нябачным воблакам сплыло,
Па свеце белым разлілося.

Бэз

Так бэз цвіце, мой друг, пабач,
Хоць віснуць холадам аблокі.
Шапчу табе: «Ты мне прабач,
Мой недасяжны цуд далёкі...»

Хоць мо залішне гаварыць,
Але ж зірні, як на ускраі
Так бессаромна бэз гарыць,
Але ж віны не адчувае.

Я буду помніць кожны міг,
Любы капрыз, што хмаркай стаўся,
Калі таёмны твой уздых
З нябеснай музыкай змяшаўся.

І веснаспеў, і лістабой
Нам згадваць і праз кіламетры.
Мы столькі год ужо з табой
Адзіным дыхалі наветрам.

Аднойчы сыдуцца масты,
І светла ўспомняцца й журботна
Жыццё, і гэты май, і ты,
І дзень чароўна-мімалётны.

Пераклад з рускай Міколы ШАБОВІЧА

Каб не было позна

Урывак з рамана-версіі «Любі бліжняга твайго...»

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

1

Алена Максімаўна Кавенька і Антаніна Ціханаўна Макарава былі ўзрушаны — глядзелі перадачу на адным з тэлевізійных каналаў.

Вядучы — яшчэ даволі малады, не больш за трыццаць гадоў, і яго госць — чалавек ва ўзросце, за шэсцьдзесят, ужо сівы, у масіўных акуларах з тоўстымі шкельцамі, вядомы палітолаг — вялі дыскусію пра мінулае. У блоку пра Вялікую Айчынную вайну размова пайшла пра паліцыяў.

Вядучы спачатку сказаў пра фэйкі. Прывеў прыклад, нагадаў нядаўні скандалны выпадак з вядомым пісьменнікам Яўгенам Кавенькам. Пэўныя апазіцыйныя сілы, скарыстаўшы выгады для іх авантуры момант — прэсканферэнцыю і прэзентацыю яго новай кнігі антываеннага кірунку — прылюдна аб'явілі таго ўнукам паліцыяў, сказаў ён. І зрабілі гэта вельмі «кіношна» — пастановачна запустілі супраць пісьменніка інфармацыйны фэйкавы «тыраж», у якім не было ні слова праўды. Журналіст падкрэсліў: літаратар — гэта ж такі чалавек, як і кожны з нас, — адарганізаванай хлусні перажыў нават інфаркт. Па яго словах, адбывалася ўсё па відавочнай указцы з-за мяжы. Невыпадкова тую прэс-канферэнцыю паказвалі шмат дзе. А на паверку аказалася: родныя пісьменніка былі патрыётамі. Гэта дакладна даказана. У хуткім часе, гаварыў далей вядучы, спадзяёмся, мы сустрэнемся з самім пісьменнікам у студыі і расставім асобныя кропкі над «і». Затым ён задаўся пытаннем: як можна грубую хлусню падаваць сёння з сур'ёзнай мінай? Як мы — грамадства, народ — павінны рэагаваць на такія варажыя выкіды? А іх становіцца ўсё болей і болей, пасля жніўня 2020-га. На гэтыя і іншыя тэмы мы пагаворым з творцам, праанансаваў ён. А зараз прапанавалі свайму госцю адказаць на не менш важнае пытанне: чаму асноўная маса беларусаў лічыць зварот «паліцай» за найцяжэйшую абразу?

2

Уважліва выслухаўшы прамову вядучага, які, відавочна, хацеў паказаць сваю значнасць і начытанасць, што добра валодае інфармацыяй, эксперт нечакана перапытаў яго:

— А вось на вашу думку маладога чалавека і грамадзяніна: які працэнт жыхароў сённяшняй незалежнай Беларусі ўсё ж думае іначай, не лічыць гэтае слова абразай?

Мадэратар недаўменна паківаў галавой, усім выглядам паказваючы госцю студыі, што не ён тут усё ж гаспадар і што толькі вядучы мае права задаваць любыя пытанні, а не запрашаны. Але эфір быў прамы, аўтарская праграма толькі раскручвалася, і вядучы не знайшоў магчымасці, каб неяк перавесці размову ў іншы ракурс, таму мусіў адказаць — нікуды не падзенешся.

— Тут складана нешта гаварыць дакладна. Такого пытання беларускага насельніцтва ніколі не было...

— Але ўсё ж? Вы — малады журналіст, ведзяце папулярную перадачу, досыць актуальную для цяперашняга няпростага часу, яе глядзяць шмат людзей, —

хітравата ўсміхаліся з-за тоўстых шкельцаў вочы госця.

Калі б не загрыміраваны твар, то ўсе пабачылі б, як счырванелі вядучы. Ён быў не проста раззлаваны, што нешта пайшло не так, а раз'юшаны. У яго голасе прагучалі злосныя ноткі.

— У любым выпадку, напэўна, ёсць такія людзі! Можна, і невялікая частка, але яны перакананы, што паліцаі — ахвяры бальшавізму.

3

Госць не адступаўся, жадаючы пачуць тое, што хацеў.

— А вось канкрэтна вы як думаеце?

— Я не падтрымліваю такую думку. Зразумела, у большасці ёсць апаненты, якія дагэтуль перакананы: тысячы беларусаў служылі ў паліцыі не таму, што яны пайшлі туды добраахвотна, а іх проста прымусілі. І за гэта іх нельга асуджаць. Неяк так...

Эксперт пацёр задаволеная руку, дабіўшыся, нарэшце, адказу ад «прадстаўніка» маладога пакалення. Голас яго гучаў роўна, але з эмацыянальнай выразнасцю.

— Вы толькі што пацвердзілі, што такія людзі ў нас ёсць. Так, і абвяргаць гэта было б нелогічна. Я нават без сапытанняў скажу: іх працэнт немалы. Можна, так 10—15... Заўважу: гэтая лічба — толькі мая выснова. Я зрабіў свой аналітычны разбор, ну і прышоў да такой высновы. 20 гадоў таму яна была куды меншай, не больш за 3—4 працэнта. Рост, такім чынам, заўважны. Вось гэтыя 10—15 працэнтаў падзяляюць думку некаторых выхадцаў з Беларусі — аддурнацаў, якія знайшлі прытулак далёка ад роднай зямлі. І сапраўды вераць, што немцы, а, як мы ведаем цяпер, фашыстамі былі не толькі немцы, але і прадстаўнікі многіх заходнееўрапейскіх краін, заходзілі ў беларускія вёскі і ўсіх маладых да аднаго бралі ў паліцыю. Так?

— Так. У інтэрнэце шмат пра гэта розных звестак, — пацвердзіў вядучы.

— А вы асабіста што думаеце?

— Я ж у той час не жыў. Ці можна ў мяне пра гэта пытаць?.. — сумеўся малады чалавек.

— А чаму? Вы ж раслі ў гэтай краіне, вас выхоўвалі тут, вы вучыліся ў дзяржаўнай школе. У вас павінна быць свая пазіцыя. Бо вы — беларус, славянін, а не грамадзянін, напрыклад, якой-небудзь афрыканскай ці яшчэ якой краіны. Усё, што адбывалася ў вашай краіне, — гэта ж ваша гісторыя. На жаль, вы — не выключэнне, шаноўны! Многія, асабліва маладыя, не маюць сваёй уласнай пазіцыі...

— Паважаны эксперт, мне падказваюць, што зараз хвілінка рэкламы...

4

Алена Максімаўна і Антаніна Ціханаўна, пераглянуўшыся, незадаволены ўздыхнулі: на экране загойсалі нейкія дзяўчаты, якія дакучліва прапаноўвалі мужчынам купіць да жаночага свята розныя падарункі.

Звычайна «хвілінка» цягнулася пяць хвілін, а то і больш. Гледачы гэта добра ведалі, рэкламу не глядзелі, а ў кароткі перапынак займаліся сваімі звычайнымі справамі.

Макарава ўзяла спіцы і вырашыла давязаць шкарпэтку, якія пачала з раніцы, калі прыйшла да сястры.

Кавенька разгарнула кнігу, якую нядаўна прывезла ў яе бібліятэку ўнучка Каця. Гэта была трылогія Аляксея Талстога «Хаджэнне па пакутах». Алена Максімаўна перачытвала твор ужо трэці

раз запар — так ён ёй спадабаўся, краіну, асабліва Дашына каханне... Але як толькі рэклама скончылася, старыя жанчыны пакідалі кожная свой занятак і зноў уважліва сачылі за тым, што адбывалася ў студыі.

Яны не пачулі, што гаварыў насуплены малады вядучы. Калі Алена Максімаўна павялічыла на пульце гучнасць тэлепрыёмніка (яна заўсёды адключала гук: рэклама была вельмі гучная, барабанныя перапонкі не вытрымлівалі), эксперт працягваў ужо свае развагі.

— Я, напрыклад, шакіраваны паводзінамі выпускнікоў адной са школ... У паствыбарным запале яны, не думаючы ні пра што, вывесілі на школьнай агароджы свае лісты паспяховасці, дыпломы аб перамогах у алімпіядах, конкурсах, школьных падзякі. Зрабілі гэта, каб, маўляў, іх былым настаўнікам было сорамна, бо тыя, на думку выпускнікоў, паступіліся сумленнем і сфальсіфікавалі вынікі выбараў: настаўнікі ж былі ў выбарчай камісіі... Вучні такім учынкам нібыта пасаромілі сваіх настаўнікаў. Атрымліваецца: за тое, што іх вучылі і выхоўвалі, падтрымлівалі, заахвочвалі вучыцца, удзельнічаць ва ўсім, у чым толькі магчыма, каб развіваліся і сталі людзьмі. Але ж у нечым, пагодзімся, тыя настаўнікі не дапрацавалі... Ведаецца, чым усё завяршылася?

Вядучы, адчуваўся, праз сілу цяпеў эксперта. Але стараўся не паказаць выгляду. Але хіба гэта схаваеш, калі табе чалавек нечым не спадабаўся, не прышоўся да душы?

— Чым? — паўтарыў ён.

— Гэтыя дыпломы разумныя людзі знялі ды не паленаваліся пераслаць туды, дзе тыя выпускнікі школы вучацца альбо працуюць. Каб ведалі там, у іх новых установах, ад чаго іх студэнты ці супрацоўнікі бяздумна адмовіліся. А, магчыма ж, дзякуючы гэтым граматам і дыпломам яны атрымалі льготы пры паступленні на вучобу ці працу. І вось што адбылося, як перагарэў той дурнотны палітычны запал: шмат хто з тых былых вучняў адумаўся, раскаяўся. Ды пайшлі ў родную школу прасіць прабачэння ў сваіх школьных настаўнікаў.

— Што вы хочаце гэтым сказаць? — ажно заёрзаў журналіст, нецярпліва падганяючы выступоўцу.

— А тое, што гэта ж, што б ні казалі, таксама была апрабавана новая інфармацыйна-прапагандысцкая тэхналогія. Менавіта так уздзеініваюць на нашу моладзь, безаглядна «залазяць» у іх мозг. Для нашых апанентаў галоўнае — уцягнуць іх, маладых, у такія акцыі. А потым — што будзе, тое будзе! Пра законы ў такі час, калі мысленне ў натоўпу адключаецца поўнасцю, забываюцца. Да чаго вяду: вось і сёння, калі зямлі сыходзяць у Нябёсы апошнія сапраўдныя ветэраны вайны, франтавікі і партызаны, некаторыя маладыя ды гарачыя нават не хочуць задумацца: чаму ж менавіта зараз гэтак актыўна стала абмяркоўвацца тэма паліцыяў? Дзея чаго?.. — не хаваў свайго здзіўлення палітолаг.

5

— Ну, гэта брудная палітыка, — прыцмокнуў вуснамі мадэратар, паказваючы сваю асаблівую ўважлівасць.

А госць, нарэшце, прамовіў тое, дзеля чаго і задаваў вядучаму ўдакладняльныя пытанні.

— Важна, адказваючы на ваша няпростое пытанне ў пачатку перадачы, апераваць толькі фактамі. Той, хто не ведае сапраўдных фактаў, не ведае нашай гісторыі. Ці свядома стараецца яе забыць альбо запэкаць. Вось вы згадалі пра нашага пісьменніка Яўгена

Кавеньку. Талковыя творы піша, пачытайце. Раман «Чырвоныя сляды» возьмець... Там абавязкова знойдзеце адказы на многія пытанні. У тым ліку і на наша. Досыць праўдзіва і канкрэтна гавораць героі мастацкага твора пра мінулае і сённяшні дзень.

— А ўсё ж якая ваша думка як гісторыка, аналітыка... — прыспешваў эксперта вядучы.

— Многа сёння ў свеце людзей, не толькі ў нас, з катэгарычнай пазіцыяй нянавісці да ўсяго, што было звязана з савецкім мінулым. Прычым яны шчыра вераць, што беларусы ў гады вайны змагаліся супраць камунізму разам з нацысцкай Германіяй. І нібыта гэта было вельмі масава, а нядобрыя камуністы «перапісалі» гісторыю на свой капітал.

— Я тут знайшоў шэраг каментарыяў. Ведаецца, часам і такое пішучы у сацыяльных сетках... Маўляў, дурныя беларусы! Не ў тых акопах гнілі, у якіх трэба было. Калі б за Гітлера стаялі, то цяпер пілі б баварскае піва і закусвалі баўерскімі сасіскамі... — выкручваўся вядучы. — Ёсць і іншыя, канешне, каментарыі. Што вы пра іх думаеце?

— Ну, гэта тое самае і ёсць, тая ж песня... З адной канцэпцыі. А гэта ж самае сапраўднае зло, скажэнне гісторыі. Бо праўда такая, — казаў далей палітолаг больш эмацыянальна. — Будзем, падкрэслію, апераваць фактамі і лічбамі. У партызанах у Беларусі было каля паўмільёна чалавек. Паўмільёна 1941—1944 гады — перыяд жорсткай акупацыі. Так, у дапаможнай паліцыі і ахоўных часцях пры гітлераўцах сапраўды служыла нямаля жыхароў акупаванай БССР. Называецца самая высокая лічба — ад 100 да 150 тысяч калабарантаў. Гэта за ўвесь перыяд вайны. Факт, які даказаны гісторыкамі: на працягу першых гадоў вайны служба ў паліцыі была толькі на добраахвотнай аснове. Мабілізаваць усіх без разбору гітлераўцы сталі, калі атрымалі па зубах на ўсіх франтах, панеслі сур'ёзныя страты, зусім незадоўна да аперацыі «Баграціён». Вось яшчэ лічбы. 1944 год. Вызваленне БССР Чырвонай Арміяй. Каля ста тысяч жыхароў беларускіх акупаваных тэрыторый былі абвінавачаныя органамі НКВС як паліцаі, карнікі і памагатыя. Самых ярых чакалі шыбеніца, расстрэл, многія паліцаі атрымалі 25 гадоў турмы.

— Доказна, — пагадзіўся вядучы. — А ведаецца, у чым сёння нас, рускіх і беларусаў, папракаюць? Нібыта нашы папярэднікі такія былі крыважэрныя да здраднакаў...

— А палякі? Яны што, не вешалі сваіх калабарантаў і паліцыяў? А французы? Яны здраднікаў па галоўцы гладзілі? Вешалі, расстрэльвалі ўсё! Ні ў адной краіне здраднікаў не любілі. І не будуць любіць. Я зноў звярну ўвагу на творы нашых пісьменнікаў... Яўген Кавенька, ствараючы ў сваім рамана «Чырвоныя сляды» вобразы здраднікаў, тыпу Вярбіцкіх, ці, напрыклад, класік наш, Іван Шамякін, малюючы вобраз паліцыя Шышкі і яму падобных, сцвярджаюць: на генетычным узроўні паліцаі для беларусаў назаўсёды будуць ненавіснымі. Іначай кажучы, гэта аб'екты гістарычнай нянавісці. Вось чаму само слова «паліцай» у Беларусі, я перакананы ў гэтым, носіць і будзе насіць адценне абразы.

— Тут з вамі цяжка не пагадзіцца, — уключыўся ў дыялог вядучы. — Я ўспомніў расповед сваёй бабулі: у 70-х гадах мінулага стагоддзя яе суседзі пабіліся з-за таго, што адзін другога абавяваў паліцаем. І суседзі не размаўлялі шмат гадоў. Нават дзеям забаранялі сябраваць. Дык і цяпер, як мне здаецца, калі бацькі памерлі, іх дзеці і ўнукі не сябруюць з-за гэтага слова...

Чжан ХУЭЙЦІНЬ:

«Кітай наоў адкрывае Беларусь літаратурную...»

Чжан Хуэйцінь — вядомы ў Кітаі русіст, доктар філалагічных навук. Доўгі час працавала ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў. Была дэканам факультэта рускай мовы. Пасля ўзначальвала Цэнтр даследаванняў Беларусі. Сёння Чжан Хуэйцінь прыкладае шмат намаганняў для пашырэння прасторы прысутнасці беларускай літаратуры, беларускай культуры ў Паднябеснай. Нядаўна перакладчыца, літаратурнааўца і мовазнаўца ў фармаце анлайн прыняла ўдзел у Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час. Някідны фармат», які сабраў у Мінску, на пляцоўцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, пісьменнікаў з розных краін свету. Чжан Хуэйцінь адказала на некалькі пытанняў нашага карэспандэнта.

Чжан Хуэйцінь.

— Як можна ахарактарызаваць стан беларуска-кітайскіх літаратурных адносін?

— Зразумела, я буду гаварыць пра тое, што мне вядома, ці, дакладней, як гэтая з'ява, як гэты працэс выглядае з кітайскага боку... Дыпламатычныя адносіны паміж Кітаем і Беларуссю былі ўсталяваны 20 студзеня 1992 года. У тым самым годзе лідары краін падпісалі Пагадненне аб культурным супрацоўніцтве паміж урадамі КНР і Рэспублікі Беларусь. З гэтага часу адносіны паміж нашымі краінамі пастаянна развіваліся. З пачатку XXI стагоддзя ўзаемадзеянне ў сферах палітыкі, эканомікі, культурна-гуманітарнай галіне паступова ўзнялося да ўзроўню даверлівага ўсебаковага стратэгічнага партнёрства і ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва. Шматаблічнае і ўсебаковае ўзаемадзеянне паміж Кітайскай Народнай Рэспублікай і Рэспублікай Беларусь адлюстроўваецца і ў галіне літаратурнага супрацоўніцтва.

Літаратурныя сувязі паміж Кітаем і Беларуссю маюць вытокі ў пачатку XX стагоддзя. Сяброўскія адносіны ўжо ў 50-х гадах XX стагоддзя дазволілі ажыццяўляць культурны абмен паміж дзвюма краінамі на больш шырокім і дасягальным узроўні. Значнай падзеяй у гісторыі папулярнага кітайскай літаратуры ў Беларусі сталі выдадзеныя зборнікі малой прозы кітайскіх пісьменнікаў.

— Тады выйшаў і калектыўны зборнік «Апавяданні кітайскіх пісьменнікаў», а таксама цэлы шэраг кніг для дзяцей...

— Пасля на працягу больш чым 20 гадоў была сапраўднай культурнай ізаляцыя. Кітайска-беларускія сувязі адраділіся напрыканцы 80-х і на пачатку 90-х гадоў XX стагоддзя. З моманту ўсталявання дыпламатычных адносін паміж Кітаем і незалежнай Беларуссю ў 1992 годзе кітайска-беларускія культурныя сувязі выйшлі на новы ўзровень. Важнай падзеяй стала выданне зборніка паэзіі «Пад крыламі дракона. Сто паэтаў Кітая», які ўяўляе сабою дастаткова поўную панараму кітайскага мастацтва вершаскладання ад яго нараджэння да класічнага перыяду.

— Гэты праект, між іншым, адбыўся дзякуючы двухбаковым намаганням — і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, і Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. А перакладчык Мікола Мятліцкі быў адзначаны спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у галіне культуры і мастацтва...

— І калі 20 гадоў назад мала кітайцаў ведалі Беларусь, то сёння ў Кітаі можна назіраць рост зацікаўленасці ў адкрыцці Беларусі. Цяпер у Кітаі створана 14 цэнтраў даследавання Беларусі. У чатырох вядучых ВНУ замежных моў пачалося выкладанне беларускай мовы. Былі ўсталяваны два помнікі беларускім пісьменнікам у найбуйнейшых гарадах Паднябеснай: у 2020 годзе ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў адбылося адкрыццё помніка Янку Купалу. У 2018-м у Цяньцзінскім універсітэце замежных моў адкрылі першы кітайскі помнік Якубу Коласу.

У мінулым годзе мы адзначылі 30-годдзе сяброўскіх адносін паміж Кітаем і Беларуссю. За апошнія 30 гадоў работа па даследаванні беларускай літаратуры ў Кітаі выйшла на новы ўзровень.

— Што б вы вылучылі найперш?

— У 1993 годзе, адразу пасля таго, як Беларусь стала незалежнай краінай, была выдадзена першая ў Кітаі манаграфія пад назвай «Гісторыя беларускай літаратуры». Аўтар манаграфіі Ян Юйця з'яўляецца прафесарам Хэнаньскага ўніверсітэта. Як ён піша ў прадмове, да 1993 года ў Кітаі не было спецыяльнай манаграфіі, прысвечанай беларускай літаратуры. Раней яе ў Кітаі разглядалі, вывучалі як частку савецкай літаратуры. У манаграфіі прафесар Ян Юйця расказаў пра гісторыю развіцця беларускай літаратуры з XIII—XIV стагоддзяў да 80-х гадоў XX стагоддзя. Найбольш падрабязна пазнаёміў кітайскіх чытачоў з 20 празаікамі і паэтамі Беларусі. 80-гадовы прафесар Ян Юйця выказаў жаданне, каб маладое пакаленне русістаў прадоўжыла пісаць новую гісторыю беларускай літаратуры для кітайскага чытача.

Вядомы перакладчык рускай літаратуры на кітайскую мову, культуролог Гаа Ман добра вядомы ў Беларусі. Ён падтрымліваў кантакты з многімі беларускімі пісьменнікамі, пераклаў творы беларускіх аўтараў, напісаў вершы пра беларускіх мастакоў слова.

— Ведаю, што яго захапленне Максімам Танкам раздзяліў і іншы кітайскі перакладчык...

— Так, прафесар Гу Юй з Нанькайскага ўніверсітэта ў горадзе Цяньцзін таксама займаецца перакладам беларускай паэзіі. Ён укладзены даволі грунтоўны зборнік вершаў Максіма Танка. Гу Юй на сёння перастварыў 100 вершаў народнага паэта Беларусі. Мне пашчасціла быць першым чытачом перакладзеных ім твораў. З ранейшых пакаленняў русістаў-перакладчыкаў нельга не згадаць Гэ Баацюаня, які таксама спрычыніўся да пераўвасаблення твораў беларускіх паэтаў на кітайскую мову. Так што за старэйшым пакаленнем — асаблівы ўклад у фарміраванне, станаўленне беларуска-кітайскіх культурных і літаратурных сувязей.

У 2019 годзе ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў выйшла ўкладзеная намі кніга «Вядомыя імёны Беларусі», у якой былі сабраны асобныя партрэтныя нарысы. Ёх героі — першадрукар Франціск Скарына, паэты Максім Багдановіч, Янка Купала, Якуб Колас... Усяго дзесяць персанажаў. У лютым 2023 года выйшла кніга на кітайскай мове — «Выбраныя сучасныя творы беларускіх пісьменнікаў». У зборніку прадстаўлены своеасаблівыя сінтэз паэзіі і прозы. У кнігу ўключаны творы шасці празаікаў і трох паэтаў.

— Атрымліваецца, што цікавасць да беларускай літаратуры носіць трывалы характар?..

— Такая цікавасць з гадамі нават развіваецца, пашыраецца. Пра што сведчыць колькасць перакладзеных

твораў, публікацыі ў перыёдыцы... Прафесар Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў Сюй Чуань хуа склаў для студэнтаў зборнік «Сучасная беларуская літаратура», запісаў відэалекцыі пра беларускую літаратуру. Магістранты і дактранты некалькіх ВНУ займаюцца даследаванням творчасці беларускіх паэтаў і празаікаў.

Згаданыя кнігі і даследаванні даюць уяўленне аб праблема-тэматычных і жанрава-стылёвых пошуках празаікаў і паэтаў Беларусі, раскрываюць спецыфіку ўзаемадзеяння пейзажнай і філасофскай лірыкі, эвалюцыю і сцвярдзенне нацыянальных і агульначалавечых каштоўнасцей як асновы жыцця.

Мастацкае слова іграе ўсё большую ролю ў будаўніцтве гуманістычнага грамадства. І ў гэтым працэсе актыўна ўдзельнічаюць перакладчыкі. Ёх майстэрства здолела пераўтварыць у многім нязвычайную для менталітэту абодвух народаў паэзію, літаратуру ў сакральны дыялог культур, з дапамогай якога чытач можа наблізіцца да спасціжэння новых далягядаў.

У працэсе перакладу твораў беларускіх пісьменнікаў мы знайшлі шмат агульнага сярод кітайцаў і беларусаў. Шматлікія тэмы, да разгляду якіх звяртаюцца паэты і празаікі Беларусі, нам блізкія і знаёмыя. Напрыклад, пачуццё адказнасці чалавека за сям'ю ў творы «Уцёкі на край дажджу» Алеся Бадака, а яшчэ — адказнасць героя за сваю працу ў яго ж апавяданні «Ідэальны чытач». У апавяданнях і казках, якія адрасуе юнаму чытачу Алесь Карлюкевіч, перадаецца ідэя выхавання ў дзеях любові да Радзімы і да роднай прыроды. Алесь Карлюкевіч напісаў шэраг твораў, дзе выразна абаяраецца на культурныя традыцыі Беларусі. Праблемы, якія хвалююць грамадства, — і ў апавяданні Алега Ждана-Пушкіна «Малітва». Юлія Алейчанка ў апавяданні «Вочы зімовага бога» знаёміць кітайскага чытача з псіхалагічным станаўленнем чалавека. Вечная тэма кахання — у апавяданнях Раісы Баравіковай «Метэарытнае жалеза» і Юліі Алейчанкі «I want to break free», а таксама ў творы Алеся Бадака «Інструкцыя па спакушэнні замужніх жанчын». Ёсць падабенства паміж кітайскай і беларускай літаратурамі і ў творчых стылях і жанрах.

Кніга «Вядомыя імёны Беларусі»

— І ўсё ж, пэўна, ёсць і адрозненні?..

— Сапраўды, хаця і існуе шмат агульнага ў кітайскай і беларускай літаратуры, але, безумоўна, ёсць нешта і чужое, не зразумелае нам. Напрыклад, у апавяданні Андрэя Федарэнкі «Пеля» роднае балота стала абаронцам чалавека, дапамагло студэнту пазбавіцца ад катастрофы. Напрыканцы апавядання аўтар літаральна гімн балоту і роднай вёсцы спявае. Хіба не надзвычайнай сілы любоў за гэтым стаіць?! Па праўдзе кажучы, ва ўяўленнях кітайцаў няма такога пачуцця да балота, якое таленавіта перадае Андрэй Федарэнка. Балота для нас — сюжэт з папулярнага ў Кітаі мастацкага кінафільма «А дзвіжкі тут ціхія...» па рамана Барыса Васільева, а зусім не такая сакральная прыродная з'ява, як у Федарэнкі... Мы заўважылі, што творы беларускіх аўтараў валодаюць сілай, якая мае глыбокія каранні ў роднай зямлі.

Умацаванне культурных і літаратурных кантактаў, камунікатыўная функцыя мастацкага перакладу ў сучасным літаратурным працэсе асабліва важныя. Бачанне перакладчыкам нацыянальнай карціны свету найбольш прадукцыйнае ў аспекце дыялогу дзвюх і больш культур і літаратур.

Літаратурнае супрацоўніцтва было абумоўлена пэўнымі палітычнымі і гісторыка-культурнымі фактарамі, спецыфікай адносін паміж краінамі. Актыўны ўдзел кітайскіх русістаў-перакладчыкаў і літаратурнааўцаў дазваляе скласці дакладны партрэт беларускай літаратурнай творчасці і дапамагчы кітайскаму народу ў асэнсаванні сябе і наваколля праз узаемадзеянне з культурай іншых народаў.

Гутарыў Раман СЭРВАЧ

Помнік Янку Купалу ў Другім Пекінскім універсітэце замежных моў.

«Не губляйце вы веры ў паэта...»

Улыкбек Есдаўлет, які нарадзіўся ў 1954 годзе, — знакавая асоба не толькі ў сучаснай казахскай паэзіі. Сёння ён — выдатны прадстаўнік паэзіі Усходу ўвогуле, нашчадак найлепшых традыцый усходняга прыгожага пісьменства.

Старшыня Саюза пісьменнікаў Казахстана (з 12 сакавіка 2018 года), паэт адзначаны званнем «Заслужаны дзеяч Казахстана», з'яўляецца лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Казахстан у галіне літаратуры і мастацтва. З нядаўняга часу Улыкбек Есдаўлет — яшчэ і старшыня Саюза пісьменнікаў цюркскіх дзяржаў (устаноўчы з'езд арганізацыі прайшоў гэтай вясною ў Ташкенце, ва Узбекістане).

У 2006—2011 гадах пабачыў свет шасцітомны Збор твораў паэта. Творчасць майстра ўсходняй паэзіі добра вядома ў многіх краінах свету. Яго паэтычныя вышукі перакладзены на рускую, англійскую, узбекскую, іншыя мовы. І зараз мы прапануем увазе чытачоў пераўвасабленні вершаў Улыкбека Есдаўлета, якія здзейсніў на беларускую мову Генадзь Аўласенка.

Улыкбек ЕСДАЎЛЕТ

Антырэклама. Узор кіліма

Не,
не прадам я свой кілім,
не прадаецца ён,
чытач,
бо замест пражы слёзы ў ім,
а ў расфарбоўцы — музы плач.

Мой лёс
мяне не шкадаваў,
задумкам не даваў хады,
дашчэнтну мары разбіваў,
не дні, не тыдні, а гады.

Восць на арканы з маіх жыл
цягнулі рукі чужакоў,
а з думак,
тых, якімі жыў,
рабілі лямец зноў і зноў.

А нервы, што ў трывожным сне
званамі пачыналі біць,
куплялі гандляры ў мяне,
каб з іх шнурцы для юрты звіць.

Кілім вясёлкай зіхаціць,
чаруе фарбамі людзей,
яго для вас жадаў зрабіць,
ды вось не апраўдаў надзей.

Я ўзоры на кіліме тым
свайёй самотай фарбаваў,
таму і не прадам кілім,
бо ўсёй душой зрадніўся з ім...
А я душой не гандляваў!

* * *

Разбудзі мяне, мама, як раней, на світанні,
Каб авечак у стэп выгнаць з самага рання,
Так калісьці іх пасвіў хлапчуком басаногім,
Ну, а зараз хай будзе з дзяцінствам
спатканне.

Прагуляюся босым па знаёмых мясцінах,
Капляюш не вазьму, яго ў юрце пакіну.
За атарай няспешина буду ісці спазаранку,
Удыхаючы водар кавылю і палыну.

Вецер хай з валасамі маімі гуляе...
Мама з юрты цішком на мяне пазірае.
Мама, ты разумееш і сэрцам прымаеш
Маю цягу, любоў да радзімага краю.

Як па стэпе я бегаў раней без аглядку,
Ты й тады пазірала, каб было ўсё ў парадку.
Мама, ты не хвалойся, я хутка вярнуся,
Толькі выцягну стрэмку,
што трапіла ў пятку.

Ранішняя сцяжынка

Дыханне ранку твар мне студзіць,
Конь п'е ваду з ракі ля студні.
Знікаюць зоркі ў шэрым небе
І хутка іх зусім не будзе.

Каня адводжу ад вады,
Звіняць аброць і павады.
Сцяжынка некуды імкнецца,
Вось толькі б зразумець: куды?

Туман знікае на палях,
Засае зверху Млечны шлях.
Так хутка надыходзіць ранак,
А значыць: верціцца Зямля!

Над стэпам сонейка ўстае,
Жаўрук свае рулады лье.
Сцяжынка ў вадапой нырнула...
Няўжо не ўбачу больш яе?

У вёдры набяру ваду,
Каня дадому адвяду.
Хай знікла сцежка ў вадапой,
Я зранку новы шлях знайду.

Белы буран Алтая

Белы буран Алтая
Шэсьць дзён над зямлёй царуе.
І самалёты ў доках,
Як птушкі ў гнёздах, сумуюць.
І касы, на жаль, не працуюць...

Аэрапорт не прымае,
Сядзяць пасажыры ў зале.
І ўсё мацней шчыруе
Белы буран Алтая...
За што мне доля такая?!

Дарэмна мяне чакаеш,
Самотна ў акно пазіраеш...
Магчыма, мяне дакараеш?...
Ды толькі віны я не маю.
Белы буран Алтая
Усё за нас вырашае...

Стары пень

Зялёным гаем, вузкай сцежкай
Праз лес хадзіць не ў навіну.
А як стамлюся, то з усмешкай
На пень прысяду, адпачну.

Каб слухаць птушак шчабятанне,
Нібы ў зачараваным сне.

З прыродай кожнае спатканне
Спакой і радасць дорыць мне!

Паверце, я не раз дзівіўся
Красой загадкавай лясноў.
Што ж зараз погляд мой спыніўся
На пні, што ўстаў перада мною?

Не шапацець яму лістотай,
Каб ветру вестку перадаць.
І восеньская пазалота
З яго не будзе ападаць...

Іду, задумлівы без меры,
А ў думках чорны пень стары...
Піла, а можа быць, сякера —
Яго адзіныя сябры.

Алтайскі мароз

Як толькі Месяц зачырванее,
Каб сонкам святло сваё перадаць,
Па небе імклівым вогненным змеем
Зорачы-знічыцы час пралятаць.

Над светам пануе адна непрабудна
Ноч-уладыка пад чорнай чалмой.
Дрэвы ламаюцца з трэскам паўсюдна...
Такое бывае марознай зімой.

А зверху зорак халоднае ззянне
І зімняга ветру стылы палёт.
У шчылінах гор ад змяркання да рання
Рушыцца з хрумстам чарнюткі лёд.

Сабак вартавых прыцярушыла снегам,
Ды просяцца ў юрту яны дарма.
Сыны чабана на каньках са смехам
Катаюцца, ім угамону няма.

А змрочныя сопкі насупілі бровы,
За пазухай іх глуха выюць ваўкі.
І Месяц вялізны, чырвона-барвовы,
Па чорнаму небу плыве напраткі.

Пах мяты

Калі пах мяты ты ўдыхаеш,
Па-над лагчынай ідучы,
Усёй душою адчуваеш,
Як росы-пацеркі ўначы
Лісточкі мяты абдымалі
Свайёй крышталёнай чысцінёй...
Калі пах мяты ты ўдыхаеш,
То маладзееш ўсёй душой.

* * *

Не губляйце вы веры ў паэта,
Што, маўляў, ён за славай ляціць.
Ён вам вершам адпловіць за гэтай!
Ну, а чым яшчэ творцу плаціць?

Адпускаяце паэта на волю,
У няволі так цяжка спяваць!
У паэта адказная доля:
Ваши душы ад зла ратаваць!

І маўчаць яго не прымушайце,
Не даводзьце да гора і слёз.

Лёс паэта не вырашайце!
Неба вырашыць кожнага лёс!
Неба хай разбіраецца з гэтым:
Хто з нас добры, а хто ліхадзей!...

Ну, а ўсё ж: што патрэбна паэтам?
Як паветра патрэбна паэтам,
Каб іх вершы дайшлі да людзей!

Стэп

Наш стэп — далячынь без канца
і без краю.
Тут ад мільгацення стамляецца час.
Ён у прыцемках ціхенька ў юрту ўпаўзае...
Дзе ж адпачыць яму, калі не ў нас?

Час не пытае дазволу на тое,
Ведае час, што гасціннасць у нас —
Гэта адвечнае, гэта святое...
Ты прытаміўся? Паспі ж крыху, час!
Хай табе сняцца прыемныя сны!
Час моцна спіць...
Ды не спяць чабаны...

Даждзлівая раніца

Раніца толькі расплюшчыла вочы,
Як чорных хмараў шмат напавуло.
Дождж, пэўна, са мной пазнаёміцца хоча,
Так кроплямі б'ецца ў аконнае шкло?

Пераадолеўшы сінюю рэчку
(Хоць тое было даўным-даўно),
Твой дом я тады адишкаў нарэшце,
І гэтак жа стукаў табе ў акно.
А зараз, калі і раку перайду,
То ўжо не патраплю ў мінулыя дні.
І, пэўна ж, дарогі ў твой дом не знайду?..
Калі ж і знайду — там патухлі агні...

А дождж мне ўсё кроплі на вокны кідае,
І вокны плачуць у мокрай цішы...
А можа я сам, бо цябе ўспамінаю,
Так плачу, што слёзы сцякаюць з душы...

Сівізна на скронях

Мае скроні пакрывае сівізна.
Так вяршыні гор пакрыты льдом і снегам.
Дзе ж цяпер мая далёкая вясна,
Дзе дзяўчататы, за якімі тады бегаў?

Ды хіба я ўжо стары? Вядома ж, не!
Хай вясна прайшла,
ды летніх дзён навалам!
Я ж джыгіт, і сілы шмат яшчэ ў мяне,
Не бяда, што сівізна на скроні пала.

Мне за трыццаць...
То не ўзрост, а проста смех!
Маладым дагэтуль лічаць аксакалы.
А на скронях сівізна — як першы снег...
Мне за трыццаць...
Гэта многа альбо мала?..

Трыццаць год,
Яны прыйшлі і адышлі...
Успамінаў мне пакінулі даволі.
Фарбаў белых не хапае на зямлі,
Мы туды яшчэ прыбавім сваю долю!..

* * *

Чаму я радуся, толькі цябе ўбачу,
То ад каханья да цябе майго, няйначай?
І толькі стрэча наша скончыцца,
адразу ж
Табе я стрэчу новую прызначу!

Чаму я ў думках аб табе і днём і ноччу,
І сэрца б'ецца, супакоіцца не хоча?
Адна ты для мяне і ў думках,
і ў спатканнях,
Адна мае ты засляпляеш вочы!

* * *

У садзе шмат цюльпанаў і мімоз,
Ды і дзяўчат прыгожых там няма.
Хацеў з табой параіцца ўсур'ез.
Ды толькі ты маўчаць мне загадала.

Што ж, загадала — значыць, памаўчым,
Паслухаем, як салавей спявае.
Няма каханья ў тых, што без прычын
Таропка ў садзе кветкі абрывае.

А нас з табой каханне не міне,
Яшчэ адчуем мы яго павеы...
Твая рука ў далонях у мяне,
І салавей свае выводзіць спевы...
З казахскай.

Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Скульптурная купаліяна

Аблічча народнага паэта Беларусі Янкі Купалы ўвасоблена ў мностве твораў беларускага мастацтва. Цудоўная галерэя партрэтаў створана жывапісцамі, аднак і ў савецкі перыяд, і ў сучаснасці хапала скульптараў, якія імкнуліся паказаць творцу дакладна і праўдзіва. Сярод мастакоў — Сяргей Селіханаў, Анатоль Анікейчык, Андрэй Бембель, Аляксандр Рыбкін, Аляксандр Анціпін. Галоўным жа творам скульптуры ў гэтым кірунку лічыцца помнік у мінскім парку імя Янкі Купалы, усталяваны ў 1972 годзе (скульптары Леў Гумілеўскі, Анатоль Анікейчык, Андрэй Заспіцкі; архітэктары Леанід Левін, Юрый Градаў).

Фота аўтара.

Леў Раберман, Марк Раберман «Янка Купала» (праект помніка Янку Купалу ў Радашковічах), 1957 г.

краязнаўчым музеі). Знакавы твор — «Янка Купала і Максім Горкі» (1948), прысвечаны сяброўскім сустрэчам пісьменнікаў. У свой час народны мастак Беларусі Аляксей Глебаў, асабіста знаёмы з Янкам Купалам, стварыў некалькі партрэтаў народнага паэта. У калекцыі музея зберагаецца некалькі работ аўтара 1940—1960-х гадоў. Яшчэ адна кампазіцыя, што прыцягвае ўвагу, — праект помніка ў Радашковічах. Скульптура Льва і Марка Раберманаў была ўсталявана ў 1957 годзе — тут таксама маецца цікавае фотапацвярджэнне, — але прастаяла нядоўга. Прычыны страты называюцца самыя розныя, як і варыянты, куды дзеўся помнік.

Тандэм Льва і Сяргея Гумілеўскіх зрабіў шмат намаганняў па ўвекавечанні памяці Янкі Купалы. Паасобку майстры стварылі вялікую колькасць тэматычных работ, як правіла, сімвалічных і запамінальных (згадаць хаця б манумент на магіле паэта, да стварэння якога спрычыніўся Леў Гумілеўскі). У экспазіцыі ёсць чулівая кампазіцыя Сяргея

Фота аўтара.

Канстанцін Саломка «Жалейка. Янка Купала і пастушок».

Напамін пра вобраз Янкі Купалы ў скульптуры невыпадковы. Нядаўна ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася выстаўка скульптур «Выразаюць разьбяры». Назву часовай экспазіцыі традыцыйна далі радкі з верша паэта. Гэтым разам з «Маёй веры»: «Не веру ідалам паганым, // Што выразаюць разьбяры, // Бажкам не веру маляваным, // Што мажуць фарбай маляры». Так ці інакш назва крыху збівае з панталыку — усё ж прадстаўлены скульптуры з розных матэрыялаў: гіпсу, дрэва, металу, бронзы... Стваральнікі музейнай экспазіцыі імкнуліся паказаць творчасць розных аўтараў, якія звярталіся да асобы народнага паэта.

Склалі новы праект работы з калекцыі музея, якая налічвае сёння 72 адзінкі захоўвання. Так, у часовай экспазіцыі прадстаўлена 15 скульптур. На адкрыцці выстаўкі, якая прэзентуе не толькі цікавыя скульптуры, але і каштоўныя здымкі, прысутнічалі Сяргей Гумілеўскі (адзіны сучасны аўтар) і Наталля

Шаранговіч, першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў. Апроч іншых, выступіў ансамбль флейтыстаў «Флюід» навучэнцаў Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі.

Вядома, што скульптурную купаліяну распачаў мастак Абрам Бразер, які яшчэ летам 1925 года з натуры выканаў бюст Янкі Купалы. На жаль, адзіным сведчаннем прыжыццёвага скульптурнага партрэта з'яўляецца фотаздымак з майстэрні мастака. Копія фотадакумента прадстаўлена ў экспазіцыі (арыгінал захоўваецца ў Віцебскім абласным

Фота з экспазіцыі ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы.

Львовіча «Янка Купала» 2021 года. Гэта не той традыцыйны партрэт знакамітага паэта, якіх па свеце вельмі шмат, і выстаўка гэта цудоўна ілюструе. (Яркі прыклад — тры бюсты Янкі Купалы, зробленыя ў 1980—1990-х гадах Уладзімірам Летуном, вучнем Аляксея Глебава і Андрэя Бембеля. Творы па фотаздымках узнаўляюць аблічча паэта ў маладосці і сталасці.) У творы Сяргея Гумілеўскага шмат асабістага, заўважна пераасэнсаванне вобраза, якое ў мастацтве падаецца неабходным.

Выстаўка «Выразаюць разьбяры» экспануецца да 10 мая. Наступным праектам Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы будзе прысвечанне зборніку «Шляхам жыцця». **Яўгенія ШЫЦЬКА**

Вернасць культурным традыцыям

У мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» завяршае працаваць выставачны праект «Яркія грані», прысвечаны 50-гадоваму юбілею з дня прысваення ўстанове адукацыі «Мінская дзяржаўная гімназія-каледж мастацтваў» статусу школы з мастацкім ухілам. Навучальная ўстанова — адна з майстэрняў сучаснага мастацтва нашай краіны. Лічыцца, што неманвіта багатыя традыцыі, высокі ўзровень прафесіяналізму педагогаў і навучэнцаў зрабілі за гэтыя гады ўстанову адукацыі адной з найлепшых у Беларусі. У аснове мастацкіх работ навучэнцаў і педагогаў — вернасць культурным традыцыям, а таксама зварот да гістарычнага і нацыянальнага мінулага.

Выстаўка аб'яднала вельмі розных мастакоў: выпускнікоў, якія скончылі гімназію-каледж мастацтваў у розныя гады, педагогаў-мастакоў — захавальнікаў ведаў і мастацкага вопыту, а таксама работы сённяшніх таленавітых навучэнцаў, якія шукаюць уласны творчы шлях. Натуральна, што для кожнага ўдзел у падобным праекце — добрая магчымасць вярнуцца да вытокаў і прадэманстраваць свае напрацоўкі розных гадоў.

Уладзімір Шапавалаў «Стары свет», 2007 г.

У часовай экспазіцыі «Яркія грані» прадстаўлена каля 150 работ жывапісу і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Адрозніваюць на сябе ўвагу работы тых аўтараў, імёны якіх добра знаёмы айчынным глядачам. Маладая мастачка Юлія Мацура вельмі часта выступае са сваімі пейзажамі і нацюрмортамі на рэспубліканскіх выстаўках і фестывалях. Мэта яе традыцыйных сюжэтаў — паказаць унутраны стан асобнага чалавека, настроіць глядача на рэфлексію. Яе творы вылучаюцца найперш колерам, які, здаецца, не вельмі характэрны для беларускага рэалістычнага пейзажу. Юлія Мацура працуе над рамантычным вобразам роднага горада.

Любую выстаўку ўпрыгожаць работы Алесі Скорабатай. Мастачка развівае рэалістычны жывапіс, імкнецца насыціць сюжэты індывідуальнымі падтэкстамі, прадэманстраваць новае прачытанне вядомага, дадаць у яго рамантычнае ці гумарыстычнае гучанне. Нечаканы вобраз, цікавае сумяшчэнне, арыгінальны сінтэз — Алесь Скорабата і імкнецца прыўнесці ў мастацтва штосьці новае, хоць і абапіраецца на класічную еўрапейскую школу жывапісу. Галоўнае, што прываблівае публіку ў творчасці мастачкі, — стыль, які характарызуецца карпатлівай прапрацоўкай дэталей, выдатнымі каларыстычнымі рашэннямі, дасканалай кампазіцыяй. Дарэчы, на выстаўцы «Яркія грані» прысутнічае толькі адна работа таленавітай вучаніцы Мінскай гімназіі-каледжа мастацтваў — «Вячэрні нацюрморт» 2005 года. Дзякуючы яму відаць, што да таго, як знайсці ўласны почырк, Алесь Скорабата добра паказала сябе ў іншых напрамках, хоць заўсёды эксперыментавала з нацюрмортам.

Фрагмент экспазіцыі.

Побач змешчана графіка вядомых сёння мастакоў Усевалада Швайбы і Лізаветы Пастушэнкі, якім уласціва пэўная брутальнасць. Гэта адны з нямногіх твораў на выстаўцы, аўтары якіх канцэнтруюцца на змесце, імкнуцца расказаць нетрывяльную гісторыю. Перамешваюцца прытча і міф, рэальнасць і сюр, у якіх неабходна адшукаць схаваныя коды.

Апошнім часам ярка заяўляе пра сябе Марыя Сыракваш, якая шторыз прэзентуе глядачу своеасаблівыя віртуальныя падарожжы па Беларусі. Летуценнасць, уласцівая характару асобнага чалавека і, мабыць, самой творцы, і настальгію, з якой аўтар глядзіць на свет, мастачка пераносіць у свае сюжэты. На выстаўцы Марыя Сыракваш прадставіла чаканую для глядача вандроўку ў мінулае — у прамым сэнсе. Аднайменны праект 2019 года — гэта тэматычны мясціна з гістарычнымі постацямі і мясцінамі. Невыпадкова спыняем сціплы агляд на творчасці гэтага аўтара. Яна, як і большасць мастакоў на выстаўцы «Яркія грані», цікавіцца ў асноўным мінулым, а не сучаснасцю ці будучынай, з прыхільнасцю ставіцца да традыцый школы айчыннага мастацтва і шануе культурную спадчыну краіны. Гэта і імкнуліся паказаць стваральнікі выставачнага праекта.

Вольга Літвін. Фрагмент праекта «Азбука Беларусі», 2022 г.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Беларуская тэатральная сцена яшчэ з часоў езуіцкага школьнага тэатра ведае пастаноўкі паводле экзатычнага амерыканскага матэрыялу. Нярэдка падобныя відовішчы ўзнікалі як адказ на аналагічныя практыкі ў блізкіх краінах. Гэтаксама і спроба інсцэнізацыі «Спеу аб Гаяваце» рабілася па расійскіх слядах. Не рэалізаваная ў гэты момант спектакль, яна, апроч іншага, уносіць рысы ў карціну беларусізацыі. Некаторыя дэталі пастаноўкі адлюстраваны ў лістах ад вядомых актрысы і мастацтвазнаўца...

На гастрольнай афішы БДТ-2 сярод работ, «якія тэатр мае паказаць на працягу бягучага сезона» 1927—1928 г., называлася пастаноўка «Гаяваты» М. Агнёва. У 8-м нумары часопіса «Польмя» за 1928 г. у «Хроніцы беларускай культуры» паведамлялася, што пасля «некастрычаных перашкодаў» БДТ-2 «асталяваўся» ў Гомелі, дзе збіраецца прабыць да пачатку сакавіка наступнага года. Пэралічваліся рэпертуар і п'есы, над якімі ішла работа: «Мяркуецца ў гэтым годзе скончыць таксама

павёў калектыў «па шляху сапраўднага савецкага тэатра».

У спробе распрацоўкі гэтага эпизоду істотна дапамог мастацтвазнаўца Уладзімір Мальцаў. Гэта адзін з самых інфармацыйна канкрэтных з нашых рэспандэнтаў (не толькі ў пытанні пра «Гаявату»), хаця таварыства спачатку ўспрыняў або памылкова назваў у адказе на наш ліст як «індыскае».

«Паважанае беларуска-індыскае [так!] таварыства, у адказ на ваш ліст паведамляю:

Стэфанія Станюта, 1920-я гг.

Жадаем Вам здароўя і поспехаў у творчасці» (БІТ № 15, 18.01.1990 на адрас Тэатра імя Я. Купалы: Мінск, Энгельса, 7, у той жа дзень і туды ж быў і ліст да М. С. Бялінскай).

«Паважанае таварыства беларуска-індыскае сувязі!

На жаль, нічога істотнага для вас я скажаць не магу адносна пастаноўкі ў тэатры Беларуска-Індзейскага тэатра 2-га спектакля «Песня о Гаявате». Помню, што паэму мы прачыталі. Паэма цудоўная. А вось хто павінен быў быць рэжысёрам, хто павінен быў выконваць, не помню. І ці быў пераклад? Помню толькі, што я павінна была выконваць ролю Накоміс.

Шкадую, што не магу вам што-небудзь падказаць.

З павагай

С. Станюта [як роспіс]

8/II 1990 г.» (заворотны адрас на канверце: Мінск, Тэатр Янкі Купалы).

Індзейцы на беларускай сцэне

Вокладка выдання «Спеу аб Гаяваце» 1969 г. у перакладзе А. Куляшова.

«Гаявата» рэпетаваўся ў БДТ-2 у 1927 годзе пад кіраўніцтвам мастацкага кіраўніка тэатра Сурэна Хачатурава. Спектакль не быў выпушчаны. У вядомых мне рэцэнзіях і інш. матэрыялах (у т.л. архіўных) падрабязна звестак аб рэпетыцыях гэтага спектакля, яго задуме, мастацкім рашэнні не змяшчаецца. З невялікага артыкула «Беларускі Другі дзяржаўны тэатр», апублікаваным у зб. «Тэатральна-дэкарацыйнае мастацтва ў СССР. 1917—1927. Выстаўка ў залах Акадэміі мастацтваў. Ленінград», выпушчаным у 1927 г. у Ленінградзе камітэтам выстаўкі, можна атрымаць наступную інфармацыю: «Гаявата» — вопыт спектакля для моладзі, наст. — С. І. Хачатурава. Па замове БДТ-2 да п'есы напісаная музыка маскоўскім кампазітарам Шэнніным (стар. 332).

Былыя студыйцы, якія жывуць цяпер у Мінску, аб рэпетыцыях «Гаяваты» нічога не памятаюць. Іх хатнія тэлефоны: Бялінская Марыя Сяргееўна [...]. Станюта Стэфанія Міхайлаўна [...]. Шышко Лідзія Пятроўна [...] п. Ждановічы, Мінская вобл. Інтэрнат персанальных пенсіянераў, корп. 3, кв. 13.

Многія пералічаныя вамі артысты праз 2—3 гады пасля заканчэння беларускай студыі ў Маскве пайшлі з тэатра і змянілі прафесію. Розны час на сцэне працавалі толькі: Сцяпан Скальскі (Віцебск, Мінск), жонка ягоная — Ірга Белая (актрыса БДТ-2, пераехала ў Амерыку), Сянько (Віцебск, жонка М. Міцкевіча), Віктар Тышкевіч (Мінск), Люба Гіннер

Адрасант закрануў адно істотнае пытанне — музыку. Вядома, што маскоўскі кампазітар ужо меў музыку да расійскай пастаноўкі «Гаявата, правадыр іракезаў» (каля 1923 г.). Аднак у публікацыі, якую

Як бачым, хаця Стэфанія Міхайлаўна не лічыла, што можа дапамагчы і даць звесткі па сутнасці пытанняў, яна дала звесткі пра сваю ролю і прачытанне паэмы.

Трупа БДТ-2, 1928 г.

«Гаявату» Агнёва» (Мікалай Агнёў, сапраўднае прозвішча — Розанаў, рускі пісьменнік і педагог).

Факт работы над інсцэніроўкай паэмы Г. Лангфэла «Спеу аб Гаяваце» адзначаецца ў акадэмічнай «Гісторыі беларускага тэатра», дзе часткова тлумачыцца прычына таго, чаму спектакль не адбыўся. Малады калектыў з цікавасцю працаваў над «Гаяватай»,

Сцэна са спектакля «Гаявата — правадыр іракезаў» Маскоўскага тэатра для дзяцей, каля 1923 г.

але з-за канфліктаў паміж дырэктарам і мастацкім кіраўніком С. Хачатуравым апошні звольніўся з тэатра, і пастаноўка не была завершана: «Не ўсе яшчэ ў калектыве як след разумелі неабходнасць рашучых перамен у рэпертуарнай палітыцы і ў некаторых творчых прынцыпах. На дапамогу прыйшлі кіруючыя арганізацыі». Наркамасветы БССР прапаноўваў абнавіць рэпертуар сучаснымі п'есамі, «выкарыстаць» перакладны рэпертуар тэатраў РСФСР і УССР, змяніць мастацкага кіраўніка — каб той

(Віцебск), Рагавенка (нейкі час сядзеў у турме за нацыяналізм, затым вярнуўся ў Віцебскі тэатр), Бялінскі (працаваў на эстрадзе, з'ехаў у Ленінград).

Усе яны, са слоў М. С. Бялінскай, ужо намерлі. За атрыманнем больш падрабязнай інфармацыі рэкамендуем вам звярнуцца ў Віцебскі тэатр, а таксама прагледзець дадаткі (анатаваны паказальнік на персаналіях) у 3-х томнай Гісторыі Беларускага тэатра, выпушчанай ІМЭФ АН БССР у апошні час» (6/д, штэмпель 21.02.1990).

цытуе Мальцаў, пішуць, нібыта музыкае суправаджэнне замаўлялі з Беларусі.

Згаданы ў лісце малавядомы музычны дзеяч Аляксандр Шэншын (1890—1944) заслугоўвае асобнай увагі — як удзельнік беларуска-індыскай сувязей: «У 1921—1925 гг. загадваў музычнай часткай Маскоўскага тэатра для дзяцей, а таксама з'яўляўся дырыжорам аркестра гэтага тэатра. Прыкладна ў той жа час працаваў у рэдакцыі часопіса «Современная музыка». З 1922 да 1929 года выкладаў музычна-тэарэтычныя прадметы спачатку ў Маскоўскай кансерваторыі (1922—1924), затым — у Музычным тэхнікуме імя А. М. Скрабіна (1924—1929)».

Мы звярнуліся да актрысы Станюты і Бялінскай. Стэфанія Станюта ў 1990 г. ужо не памятала імёны выканаўцаў, рэжысёра і «ці быў пераклад» (яго зрабіў Міхайла Грамыка), але паведаміла, што паэму акцёры прачыталі і ёй дасталася роля Накоміс.

«Стэфанія Міхайлаўна!

Адважваемся звярнуцца да Вас па вельмі важным для нас пытанні. Былі б надзвычай удыячы за адказ, нават самы лаканічны.

Сутнасць справы можна раскрыць каротка: спроба інсцэнізацыі С. Хачатуравым і трунай БДТ-2 паэмы Г. Лангфэла «Спеу аб Гаяваце» («Гаявата»). Што б Вы маглі прыгадаць? Кожнае слова ўспамінаў сучасніка і, магчыма, непасрэдна ўдзельніка вельмі цікавае і каштоўнае для нас. Хто з артыстаў браў асабліва актыўны ўдзел у тым пачынанні?

Няхай не бянтэжыць Вас наша шчырае перакананне: калі б стаў магчымы беларускі спектакль з жыццямі індзейцаў (або фільм-вестэрн), то, безумоўна, Вы цудоўна выканалі б ролю індыйкі.

Адказу ад народнай артысткі БССР Марыі Сяргееўны Бялінскай (22.07.1906, Магілёў — 3.05.1990), якая памерла менш чым праз чатыры месяцы пасля ліста да яе, мы так і не атрымалі: «Даруйце, калі ласка, што турбуем Вас, але мы не ведаем, да каго з ветэранаў БДТ-2, акрамя Вас, С. М. Станюты і Л. П. Шышко, можна яшчэ звярнуцца па нашым пытанні».

Напэўна, Ва памятаеце спробу інсцэнізацыі «Гаяваты» ў 1927-8 гг.? Ці не прымалі Вы ўдзел у гэтым пачынанні? Што Вы можаце прыгадаць пра яго?»

У цэлым, можна канстатаваць, што ў гісторыі з «Гаяватай» на беларускай сцэне больш пытанняў, чым адказаў.

Алесь СІМАКОЎ

Даведка «ЛіМа»

Драматычная паэма ў чытарох дзеях Мікалая Агнёва «Гаявата — правадыр іракезаў», якая была пакладзена ў аснову няздзейснай пастаноўкі БДТ-2, напісаная аўтарам паводле паэмы Генры Лангфэла «Спеу аб Гаяваце» ў рускім перакладзе Івана Буніна. Прэ'ера «Гаявата — правадыр іракезаў» адбылася 29 студзеня 1923 года ў Маскоўскім тэатры для дзяцей (цяпер Расійскі акадэмічны Маладзёжны тэатр). Вядома, што спектакль працягласцю дзве з паловай гадзіны прайшоў 94 разы. Захаваліся таксама імёны выканаўцаў галоўных роляў. Так, ролю вярхоўнага правадыра іракезаў Гаяваты выконвалі Леанід Вадзін і Аляксандр Андэрс, а яго маці Німушу — Ганна Мая.

«...Кожны даследчык — усяго толькі звяно ў назапашванні ведаў... І з гэтага погляду таксама важна пачаць з шляхамі, якія прыводзяць да адкрыццяў, зафіксаваць непазбежнасць у кожным пошуку няўдачы. Пытанні гэтымі будуць займацца даследчыкі і пасля нас. Расставім для іх дарожныя знакі».

Генадзь Кісялёў

Навуковы форум у гонар Генадзя Васільевіча Кісялёва — гісторыка літаратуры, пісьменніка, археографа, крыніцазнаўца, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа — чарговы раз сабраў даследчыкаў. Арганізатарамі канферэнцыі выступілі Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі і Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

гістарычных навук Станіслаў Юрэцкі падкрэсліў важнасць «Кісялёўскіх чытанняў» для навуковай супольнасці і пажадаў плённай працы ўдзельнікам форуму.

З натхняльнай прамовай аб значнасці навуковага набытку Г. Кісялёва, неабходнасці працягу яго справы, а таксама важнасці творчай спадчыны А. Міцкевіча, У. Сыракомлі і В. Дуніна-Марцінкевіча ў беларускім культурным кантэксце выступіў дырэктар Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, акадэмік, доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры, прафесар Аляксандр Лакотка.

Новых адкрыццяў удзельнікам чытанняў пажадаў дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар Іван Саверчанка, які падкрэсліў ролю літаратуры ў фарміраванні

Выступае Аляксандр Лакотка.

беларускага літаратурнага маніфеста. Інеса Баўтрэль паразважала аб уплыве Адама Міцкевіча на беларускую санетыстыку другой паловы ХХ стагоддзя. Вобраз Адама Міцкевіча ў сучаснай беларускай паэзіі разгледзела Таццяна Барысюк.

Зміцер Дрозд звярнуў увагу на этапы стварэння біяграфіі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, праблемы і перспектывы новых даследаванняў. Пераемнасць традыцый паэта ў творчасці Цёткі прасачыла Дарыя Карчашкіна. Юлія Масарэнка прааналізавала вершаванае апавяданне В. Дуніна-Марцінкевіча «Літаратарскія клопаты», паразважала над жанравым вызначэннем твора і яго аўтабіяграфічнай асновай. Асаблівасці трансфармацыі вобраза селяніна ў літаратуры Беларусі другой паловы ХІХ стагоддзя вызначыў Ігар Запрудскі, у тым ліку на матэрыяле твораў В. Дуніна-Марцінкевіча. Віктар Жыбуль разгледзеў літаратура-

Па «дарожных знаках» Генадзя Кісялёва

20 красавіка адбыліся ІІІ Кісялёўскія чытання «На раздарожжы: рознаскіраваныя дыскурсы ў беларускай літаратуры ХІХ—ХХ стст.», прымеркаваныя да 225-годдзя Адама Міцкевіча, 215-годдзя Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і 200-годдзя Уладзіслава Сыракомлі.

Генадзь Кісялёў — даследчык беларускай літаратуры, гісторык грамадскай думкі на Беларусі ў ХІХ ст., дзякуючы якому шырока адкрыліся акалічнасці жыцця і творчасці Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Паўла Шпілеўскага, Арцёма Вярыгі-Дарэўскага, Ялегі Францішка Вуля, Яна Чачота, Францішка Багушэвіча і многіх іншых знакавых постацей. Асобнае важнае месца займаюць працы Г. Кісялёва, прысвечаныя атрыбуцы паэма «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе». Плён росшукаў навукоўца мае сваё адлюстраванне ў грунтоўных працах «Сейбіты вечнага» (1963), «3 думай пра Беларусь» (1966), «Загадка беларускай «Энеіды»» (1971), «Пачынальнікі» (1977, 2003), «Героі і музы» (1982), «Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча» (1988), «Ад Чачота да Багушэвіча» (1993), «Радаводнае дрэва» (1994), «Марцінкевіч герба Лебедз: Дакументы і матэрыялы пра класіка беларускай літаратуры ХІХ ст. Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча», «Смак Беларуска» (2013) і інш.

Першыя «Кісялёўскія чытання», прысвечаныя 90-годдзю Генадзя Васільевіча, праходзілі ў фармаце камернай канферэнцыі для адмыслоўцаў, вузкіх спецыялістаў па тэмах, якімі займаўся даследчык, у сценах літаратурнага музея імя Петруся Броўкі, аб'ядноўваліся тэмай «Таямніцы ХІХ стагоддзя» і налічвалі каля дзясятка выступленняў. Увесну 2022 года наступныя, якія прыняла Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі, былі прымеркаваны да 200-годдзя рамантызму ў літаратуры Беларусі, мелі падтытул «навуковыя чытання», пашыраліся колькасцю выступоўцаў і экспазіцыяй, арганізаванай аддзелам рэдкіх кніг і рукапісаў (цяпер — Цэнтр даследаванняў старадрукаў і рукапісаў).

У гэтым годзе месца сустрэчы не змянілася, а ў праграме было заяўлена больш за 60 (!) выступленняў даследчыкаў з Беларусі, Расіі, Іспаніі і Польшчы. Удзельнікі і слухачы з замежжа і рэгіёнаў, а таксама ўсе, хто па нейкіх прычынах не прысутнічаў, змаглі далучыцца да канферэнцыі наолайн праз платформу Zoom у рэжыме рэальнага часу дзякуючы тэхнічнаму забеспячэнню бібліятэкі (варта адзначыць, што і незвычайнае адкрыццё, і выступленні ў секцыях мелі магчымасць паслухаць не толькі навукоўцы, але і настаўнікі і бібліятэкары).

Чытанні адкрыліся ўрачыста з прывітальных слоў гаспадароў канферэнцыі. Дырэктар Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа, кандыдат

нацыянальнай самасвядомасці грамадства, неабходнасць пашырэння кнігі і асветы сярод моладзі. Даследчык прадставіў адно з апошніх выданняў, да якога спрычыніўся, — том выбраных твораў Ядвігіна Ш. Як адзначыў І. Саверчанка, на творчасць пісьменніка літаратура ХІХ ст. паўплывала самым непасрэдным чынам.

Куратар, мэдэратар, ідэйны натхняльнік «Кісялёўскіх чытанняў», доктар філалагічных навук, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі беларускай літаратуры Інстытута літаратуразнаўства НАН Беларусі Ганна Кісліцына падрабязна распавяла аб задуме правядзення канферэнцыі і яе гісторыі, аб выбары тэм і навуковых абсягаў, падзялілася ўспамінамі пра стасункі і супраць з Генадзем Васільевічам Кісялёвым.

выданняў, якія ім прысвечаны — пачэснае месца занялі кнігі Генадзя Кісялёва. Пра экспазіцыю падрабязна распавялі загадчык сектара абслугоўвання Надзея Слукі і навуковы супрацоўнік аддзела кнігазнаўства Алена Дзенісенка.

Працягнулі мерапрыемства чатыры кніжныя прэзентацыі. «Нарысы па гісторыі беларускага літаратуразнаўства» прапанавалі ўвазе прысутных супрацоўнікі аддзела тэорыі і гісторыі беларускай літаратуры Яўген Гарадніцкі, Ганна Кісліцына і Алена Карп. Гісторык Сяргей Грунтоў прадставіў кнігу «Фатаграфія і культура памяці ў беларусаў у другой палове ХІХ — пачатку ХХІ ст.». Аб працы над выданнем «Eritaphium II: пахавальная культура народаў Вялікага Княства Літоўскага» раскажаў гісторык і архівіст Дзяніс Лісейчыкаў.

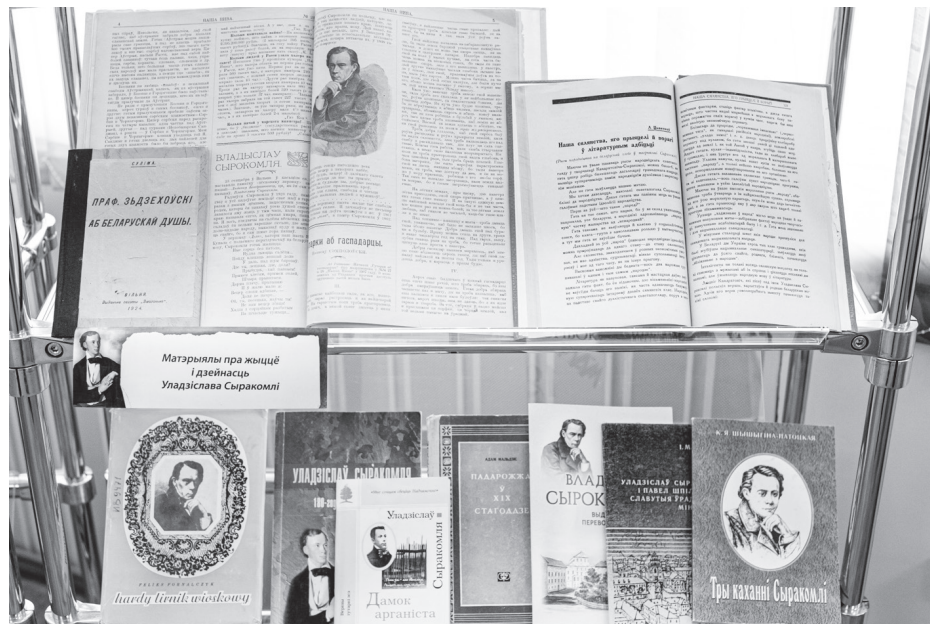
знаўчае асэнсаванне жыцця і творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча ў працах Адама Бабарэкі. Адметнасці творчых і жыццёвых узаемадачыненняў Уладзіслава Сыракомлі і Зоф'і Тшашкоўскай з Манькоўскіх (псеўд. Адам М-скі) на матэрыяле ліставання паэткі заўважыла Марыяна Варабей.

Даклады ўдзельнікаў канферэнцыі не абмежаваліся толькі постацямі юбіляраў. Вячаслаў Мартысюк разгледзеў літаратуразнаўчую спадчыну Івана Навосіча. Праблему атрыбуцы зборніка «Успаміны старога ліцвіна» (1860) узяў студэнт філалагічнага факультэта БДУ Глеб Лявонцьеў. Дзмітрый Вінаходаў, дацэнт Санкт-Пецярбургскай асацыяцыі беларусістаў, рэканструяваў храналогію біяграфіі Яна Баршчэўскага. Даследчыца Ірына Бурдзялёва звярнулася да вызначэння жанравай гібрыднасці кнігі І. Яцкоўскага «Аповесць з майго часу, альбо Літоўскія прыгоды», а Алена Манкевіч разгледзела ўвасабленне палескіх рэалій пачатку ХІХ стагоддзя ў падарожным нарысе Юзафа Ігнацы Крашэўскага «Пісчэны» (Піншчына). Доктарант Універсітэта Ла Лагуна (Іспанія) Наталля Астрэйка звярнула да жа ночага сентыменталізму ў беларускай і іспанскай літаратуры ХІХ ст.

Традыцыйна прагучалі выступленні, прысвечаныя навуковаму набытку Генадзя Кісялёва і ўспаміны пра яго. Напрыклад, прафесар Варшаўскага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук Мікола Хаўстовіч прачытаў даклад «Загадка Генадзя Кісялёва: Юльян Мрочак», а бібліятэкар Дзмітрый Давідоўскі распавёў пра Генадзя Кісялёва-чытача.

Секцыйныя выступленні суправаджаліся дыскусіямі. За падвядзеннем вынікаў удзельнікі абмеркавалі ход канферэнцыі, адзначылі цікавыя тэмы, якія былі ўзяты і агучаны. Ганна Кісліцына падзякавала ўсім, хто змог далучыцца да форуму. Словы пашаны прагучалі для супрацоўнікаў ЦНБ НАН Беларусі і за прапанаваную ўжо ў другі раз пляцоўку, і за тэхнічнае суправаджэнне, у тым ліку, магчымасці візуалізацыі і анлайн-трансляцыі, і за грунтоўную выстаўку і неацэнную дапамогу ў арганізацыі (асабліва было падкрэслена адзінства афармлення матэрыялаў па канферэнцыі — банераў, праграм, запрашэнняў). Напрыканцы, ужо ў зусім нефармальнай размове, многія падтрымалі думку, што падобныя вузаспецыялізаваныя мерапрыемствы — рэдкая з'ява і вельмі патрэбная, таму варта працягваць.

Кацярына ЦІМАНОВІЧ
Фота Марыны ВАРАБЕЙ

Фрагмент часовай экспазіцыі.

Ганна Кісліцына прыгадала, як у другіх чытаннях браў удзел Серж Мінскевіч і на іх ужо меў планы на наступныя, але ўлетку 2022 года аднаго з самых плённых перакладчыкаў і даследчыкаў творчасці Адама Міцкевіча не стала. Прысутныя ўшанавалі памяць Сержа Мінскевіча хвілінай маўчання.

Адзначым, што да чытанняў была прымеркавана вялікая, яскравая кніжная выстаўка з фондаў Цэнтра даследаванняў старадрукаў і рукапісаў ЦНБ НАН Беларусі, якая складалася з выданняў ХІХ стагоддзя твораў А. Міцкевіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, У. Сыракомлі (у тым ліку прыжыццёвых, некаторых — з аўтаграфамі аўтараў), а таксама з навуковых

Літаратуразнаўца Наталля Бахановіч распавяла аб сваёй манаграфіі «Абліччы Іншага ў шматмоўнай літаратуры Беларусі ХІХ стагоддзя».

Матэрыялы чытанняў шматбакова ахапілі ўрвык абсяг ХІХ стагоддзя — у гісторыя-літаратурным і тэарэтычным аспекце, а таксама дазволілі прасачыць рэцэпцыю спадчыны пазамінулага стагоддзя ў ХХ—ХХІ стст. Напрыклад, Ірына Багдановіч распавяла аб Адаме Міцкевічу як адрасаце вершаў Антонія Эдварда Адынца. Новым важным знаходкам, звязаным з радаводам паэта прысвяціў даклад Зміцер Юркевіч. Ганна Кісліцына актуалізавала тэму рамантычнасці Адама Міцкевіча і традыцый

Залатакудрая Агмунда

Як вядома, Кіеўская Русь ніколі не існавала. Гэтае паняцце ўвялі гісторыкі для абазначэння раннефеадальнай старажытнарускай дзяржавы славян, што склалася ў другой палове IX — першай палове X стагоддзя і як адносна адзіная існавала да пачатку XII стагоддзя. Адна з каларытных постацей гэтага часу — Рагнеда. Праславіліся і яе дзеці. Але ні ў адным летапісе паняцця Рагнедзічы не напаткаеш. Зрэдку сустракаеш «Рагваложыя ўнукі». Асабліва глыбокі след у гісторыі пакінуў сын Рагнеды і Уладзіміра — Яраслаў Уладзіміравіч. Нашчадкаў яго навукоўцы называюць Яраславічамі. А хіба горш Рагнедзічамі? Ва ўсіх іх кроў не толькі маці, але і бабулі... У славян жа асабліва шанавалася жанчына, дзякуючы якой і прадаўжаўся людскі род. Ды і сёння ў некаторых народаў на першае месца ставяць менавіта жанчыну-маці, а не бацьку. Калі б Рагнеда магла заспець у жывых сваіх нашчадкаў, ганарылася б не толькі мужчынамі. Праславіліся і яе ўнучкі. Анастасія была венгерскай каралевай, Ганна — французскай, а малодшая Лізавета — нарвежскай. Мяркую, што пра кожную з іх цікава даведацца. Яны частка і нашай гісторыі.

Анастасія.

Ганна пачакае

У старэйшай Анастасіі былі больш прыязныя адносіны з бацькам, вялікім князем кіеўскім Яраславам Уладзіміравічам, чым з маці, шведскай прынцэсай Інггердай. Абое вельмі любілі кнігі. Нездарма ён увайшоў у гісторыю як Яраслаў Мудры. Гэта зблізіла яе і са святаром Іларыёнам, таксама вялікім кніжнікам, які нёс службу ў Бераставе, непадальку ад Кіева. Ды хутка ўсё меней наведвалася ў Берастаў. Прычынай усяму стала з'яўленне пры кіеўскім двары венгерскага каралевіча Эндрэ (ёсць і варыянт Андраш) са сваім братам Левентэ.

Яны былі выгнаннікамі. Першы венгерскі кароль Іштван за тое, што іх бацька Вазула прэтэндаваў на прастол, загадаў асяляць яго і заліць у вушы расплаўленае волава. Русь браты выбралі невыпадкова. Сястра Яраслава Уладзіміравіча Праміслава была жонкай венгерскага караля Ласла Лысага. Абодва маладыя, энергічныя, але таварыскасцю і прыгажосцю асабліва вылучаўся Эндрэ, што і прыцягнула да яго ўвагу Анастасіі.

Адбылося гэта ў 1024 годзе, бо ў 1024-м нарадзілася сястра Анастасіі Ганна, а малодшая Лізавета — пасля яе. Бянтэжыла яе толькі тое, што браты не ўмелі ні чытаць, ні пісаць, бо ў іх краіне мова ў пісьмовым варыянце ўвогуле не існавала.

— Буду вучыць вас чытаць нашы кнігі, — сказала ім.

— Правільна, — пагадзіўся Эндрэ. — Хто ведае, як доўга мы тут затрымаемся. З братоў Яраслаў Уладзіміравіч асабліва палюбіў Эндрэ, таму захацеў ажаныць на Ганне. І вельмі здзівіўся, калі пачуў ад яго:

— Княжа, я ж кахаю Анастасію!
— Анастасію? — разгублена перапытаў ён. Канешне, разумеў, што яго слова — закон. Толькі Эндрэ так падабаўся яму, што вырашыў падбадзёрыць:

— Не гаруй, што-небудзь прыдумаем...
У няпэўнасці Эндрэ знаходзіцца да 1046 года. У Венгры адбыўся чарговы дзяржаўны пераварот. Калі паўстала пытанне аб будучым каралі, успомнілі пра сыноў Вазулы. Прастол прапанавалі Эндрэ як старэйшаму.

— Віншую, зяцёк, — Яраслаў Уладзіміравіч не хаваў радасці. — Адаю за цябе... — Пачуўшы гэта, Эндрэ напружыўся. — А ж казаў табе, што-небудзь прыдумаем.

Золата асаблівага колеру

Стаяла ранняя восень, калі Анастасія і Эндрэ сабраліся ў дарогу. Тая цудоўная часіна, калі яшчэ доўга да бабінага лета і прырода знаходзіцца на мяжы пераходу з аднаго стану ў другі. Паранейшаму днём шчодрэ грэла сонца, а надвечоркі хоць і былі халаднаватыя, усё адно за ноч паветра (дойні зямля таксама) не паспявалі мцна астынуць, таму раніцою усё наваколле зноў ахутвала цяплынь. Аб тым, што восень гатова вась-вось заявіць аб правах гаспадыні, нагадвала хіба што першая пазалота на дрэвах. Яны, як кінучы вокам, стаялі ў спалучэнні двух колераў — зялёнага, што ахопліваў лістоту ледзь не цалкам, і жоўтага, які, прагнучы прыйсці яму на змену, пажадлівым

языком паспеў ужо сям-там пакласці свае прыкметныя мазкі.

У Венгрыю Анастасія ехала не толькі з велізарным багажом, што складаўся як з самага неабходнага ў дарозе, так і з таго, без чаго не абысціся па прыездзе. Узяла з сабой найбольш дарагія для сябе рэчы, якія пастаянна будуць нагадваць аб Радзіме. І, канешне, прыхапіла шмат кніг. Хацела па прыездзе стварыць у каралеўскім палацы бібліятэку. Была ўпэўнена, што знаёмства з імі (быць таго не можа, каб пры двары не знайшлося тых, хто ўмее чытаць!) цягам часу падштурне і венграў да стварэння ўласнай пісьменнасці.

Перад дарогай прагуляліся з Эндрэ па мясцінах, якія яны памяталі з маленства. Ростань вабіла адчуваннем новага жыцця, ды выклікала сум. Гэта не прайшло незаўважаным для Эндрэ.

— Агмундачка мая, што з табой? — ён памкнуўся абняць яе, але дзяўчына адскочыла.

— Каго гэты ты прыгадаў? Нейкую...

— Эндрэ ажно прысеў ад смеху:
— Забыўся табе сказаць, што Анастасія па-венгерску азначае Агмунда.

— Праўда? А я падумала, што...

— Глядзі! — вочы яго нечакана напоўніліся здзіўленнем. Ён паказаў на вялікую гару, што ўзвышалася над лесам. — Уся золатам пакрытая. Яна, як і ты...

— Хочаш сказаць, што старэць пачынаю?

— Колер тваіх валасоў такі ж залацісты, як і гэты восенскі лес.

— Яны ў мяне рыжаватыя...

— Не рыжаватыя, — паправіў яе Эндрэ, — а залацістыя. І ты для мяне... Ведаеш хто?

— Адкуль мне ведаць?

— Ты для мяне залатакудрая Агмунда.

Ёсць выйсце — лен

Праз некалькі дзён пачалася для яе доўгая і невядомая дарога. Адкрыла для сябе новых людзей і новы свет — той, што ляжаў на захад ад Русі. Колькі ні ехалі, паселішчаў не было. Толькі часам паўставала штосьці з круглай асновай, якая да верху паступова звужалася. Вакол хадзіла свойская жывёла. Гэта, як даведалася, шатры. Каля аднаго спыніліся. З цікаўнасцю аглядзела жытло знадворку, пасля зайшла ўнутр.

— Няўжо нельга як-небудзь палепшыць жыццё гэтых гаротнікаў? — спытала, калі прадоўжылі шлях.

— Усё ад нас з табой залежыць, — усміхнуўся Эндрэ і чамусьці ўздыхнуў.

У чым прычына гэтага, разумеў па прыездзе ў сталіцу. Эстэргом размяшчаўся на левым беразе Дуная. Ён быў адным з самых старажытных гарадоў Венгрыі. Але Анастасія адкрыла ў гэтай «старажытнасці» тое, што стала падставай для замшчэння. Надоўга сапсавала настрой не толькі тое, што каралеўскі палац драўляны. Унутры надта ж было няўтульна. Яна даўно прывыкла да раскошы, мела не адзін, а некалькі пакояў. Тут жа не было ні дарагіх заморскіх дываноў, ні дыхтоўнай мэблі, зробленай сваімі ўмельцамі, а то і прывезенай з далёкіх краін.

Эндрэ здагадваўся, у чым прычына частай змены настрою жонкі. Але ні ён, ні Анастасія стараліся пра гэта не гаварыць.

Тым больш што наперадзе чакалася караннацыя. Аднак і ў далейшым не было спакою. Эндрэ двойчы давялося разбірацца з адным з прэтэндэнтаў на прастол. А тут нечакана актывізаваў свае дзеянні яго родны брат Бэла, які доўгі час знаходзіўся ў Польшчы. Па вяртанні на Радзіму спачатку паводзіў сябе спакойна, але потым вырашыў прэтэндаваць на карону.

Што рабіць Эндрэ, як ні дзіўна, падказала яна, Агмунда Залатакудрая — так яе называлі многія. Аказалася неблагім палітыкам. Знайшла выйсце, як паводзіць сябе ў гэтай сітуацыі. У іх сям'і падрастаў сын Шалман, а ў германскага імператара Генрыха III была дачка Юдзіт. Каб зацікавіць яго, яна прапанавала лен.

— Што ты сказала? — не зразумеў Эндрэ.

— Лен, — патлумачыла Анастасія, — калі Венгрыя стане тэрытарыяльнай адзінкай Баварыі.

— Эндрэ абурўся:

— Я Радзімай не гандлюю!

— Нічога страшнага, — супакоіла яна мужа. — Паводле лена, ты застанешся каралём, а Генрых будзе абараняць нашы інтарэсы, як і свае.

Шмат добрага, калі б не вайна

Весткі аб тым, як шмат робіць Агмунда Залатакудрая для Венгрыі, да Генрыха III ужо даходзілі. Яна паспрыяла, каб у краіне ўзяліся за напісанне яе гісторыі «Дзеянні венграў». Эстэргом непазнавальна змяніўся. Калі Эндрэ ўбачыў, што яна сумуе па Радзіме, купіў ёй замка, які б «быў бліжэй да Русі». Сёння гэта на тэрыторыі Славакіі. Анастасія была праваслаўнай. Ён жа — каталіком. Аднак на рэлігійнай аснове ў іх ніколі не было спрэчак. Калі яна захацела аказаць дапамогу сваім аднаверцам, пабудаваў манастыры ў Вышаградзе і Тормае. Убачыўшы яе, германскі імператар прасякнуўся сімпатыяй. Заўважыў і тое, наколькі яна разумная жанчына. Дагавор аб лене быў падпісаны, а Юдзіт заручылася з Шалманам.

Ды Бэла ад барацьбы за ўладу не адмовіўся. Хто ведае, як усё б склалася, але на гэты час Эндрэ ўжо быў паралізаваны, а потым і памёр. Анастасія з дзецьмі ўцякла пад крыло Генрыха III. Але ён ужо не збіраўся прытрымлівацца заключанага дагавора. Былая каралева апынулася ў складаным становішчы. Была думка звярнуцца па падтрымку на Радзіму. Але хутка ад падобнай задумы адмовілася. Бацькі, які б, не задумваючыся, адгукнуўся на просьбу сваёй любімай дачкі, ужо не было ў жывых. Вялікім князем кіеўскім з'яўляўся яе старэйшы брат, амаль яе аднагодка Ізяслаў. Хто ведае, як ён да ўсяго паставіцца.

У 1063 годзе Бэла памёр. Не было ў жывых і Генрыха III. Новы імператар, яго брат, прыхільна ставіўся да

Шалмана і сваёй пляменніцы. Але задуманае ўдалося ажыццявіць не адразу. За венгерскі прастол пачалі весці барацьбу сыны Бэлы Геза, Ламперт і Ласла. Шалман таксама не здаваўся. Працістаянне доўжылася шэсць гадоў. Браты вырашылі выступіць супраць Шалмана агульным фронтам. Аднак ён у 1069 годзе разграміў іх войска.

Полаўцы — рыцары разбою

Два браты паехалі шукаць саюзнікаў, а Геза дзейнічаў па прынцыпе, што ў родным доме і сцены дапамагаюць. Шалман таксама быў упэўнены, што ад вынікаў вырашальнай бітвы залежыць яго лёс. Разумеў гэта і Анастасія, якая паранейшаму заставалася надзейным дарадцам сына і свайго роду, яго пасрэднікам ва ўзаемаадносінах з германскім імператарам. Паранейшаму жыла пры двары Генрыха IV, мела магчымасць рэгулярна кантактаваць з ім. З нецярпеннем чакала таго моманту, калі ўдасца вярнуцца ў Венгрыю, якая даўно стала для яе Радзімай. Хоць да яе пры імператарскім двары і ставіліся добра, ёй не хапала паветра. Не таго, што было на Радзіме, а венгерскага. Гэтую краіну яна палюбіла ўжо назаўсёды.

Толькі спадзяванні гэтыя аказаліся марнымі. 14 сакавіка 1074 года ў бітве пры Мадзьяродзе Шалман быў разбіты. Цяпер ужо ён мусіў ратавацца ўдэкамі, а на прастол узышоў Геза. Пасля яго смерці венгерскім каралём стаў яго брат Ласла. Фартуна, здавалася, цалкам адвярнулася ад Шалмана. З-за няўдач ён канешне, шмат перажываў. Не менш перажывала і яна, яго маці. Заўсёды праяўляла вялікую актыўнасць, зноў пачала прасіць дапамогі ў Генрыха IV. Але таму было ўжо не да гэтага, бо веў барацьбу з папам рымскім.

Шалман гатовы быў зусім упасці ў распач. Аднак Анастасія нарэшце падказала яму выйсце. У хвіліны цяжкага роздуму, гатовая ўжо сама апусціць рукі, яна ўспомніла, што князі на Русі, калі ў іх узнікала вельмі складанае становішча, нярэдка сабе на падмогу запрашалі наёмнікаў. Шалман прыслухаўся да парады і заклікаў у сваё войска полаўцаў. Тыя ахвотна адгукнуліся на яго запрашэнне, бо заўсёды з'яўляліся сапраўднымі рыцарамі разбою. Нязменна дзейнічалі па прынцыпе: дзе плацяць, там і добра. Шалман, таксама не без падтрымкі маці, грошы ўсё ж знайшоў. Каб жа яшчэ лепш заахваціць полаўцаў, паабяцаў ім, што, калі пераможа, заплаціць яшчэ больш.

Будзем праўдзівымі

Гэта апошняе, што вядома пра Анастасію Яраслаўну. Але глядзячы якой крыніцай карыстацца. Па некаторых звестках, яна выйшла замуж за нямецкага графа Пота. Памерла не пазней 1074 года. Пад ім яна згадваецца як памерлая ў манастыры Адмонт, што ў Шцірыі. Разам з Эндрэ яны пабудавалі абацтва на Балатоне, якое захавалася. Паводле ўстаноўчай граматы, датаванай 1055 годам, яно было заснавана «дзея выратавання душы караля, яго жонкі, іх сыноў і дачок, а таксама радні, якая жыве і памерла». На вяршыні гары побач з возерам Балатон узведзены помнік Эндрэ і Анастасіі Яраслаўне з надпісам: «Кароль Андраш і каралева Анастасія — руская княгіня».

Ва ўкраінскіх публікацыях пішуць, што Анастасія Яраслаўна «ўкраінская княгіня». Як кажуць, усё на свой манер. Так можна сказаць, што і беларуская. Маю на ўвазе яе паходжанне з даўняй Русі, той, што ў гістарычнай навуцы і называецца Кіеўскай. А гэта — цяперашнія беларусы, рускія, украінцы. Не трэба размяжоўвацца. Трэба праўдзе глядзець у вочы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кветка з літпалетка

«Кружыць, кружыць галаву пах чабаровы!..»

Ці не найбольш запамінальны верш са школьнай праграмы — броўкаўскі «Пахне чабор»? Паэт здолеў «намаляваць» надзвычай лірычную карціну, перадаць узнісла-рамантычны настрой, што кранае самыя патаемныя душэўныя струны...

...Выйсці б насустрэч,
стаць і прызнацца.
Вось яно — блізкае, яснае шчасце.
Клікнуць хацелася — голас замёр.
Пахне чабор,
Пахне чабор...

Верш гэты натхніў кампазітараў і музыкантаў самых розных жанраў на стварэнне песень. Так, спявалі броўкаўскі шэдэўр і «Верасы», і «Песняры», і пазнейшыя пакаленні артыстаў.

Звярталіся да вобраза знакавай кветкі і іншыя паэты. Так, Кастусь Кірэнка — аўтар верша «Пах чабаровы». На гэты твор, дарэчы, таксама напісана песня, якая стала знакамітай у выкананні ВІА «Чараўніцы» і яго салісткі Ганны Радзько. Тут ужо лірычная герайна — не сціплы нерашучы хлопца, а трохі смялейшая дзяўчына:

І чаму так мілы мне
Прывітання словы?
Кружыць, кружыць галаву
Пах чабаровы!

Неба ззяла над зямлёй
Яркай вечарніцаю.
Доўга мы сядзелі з ім,
З любым, над крыніцаю.

А ёсць у акіяне айчыннай літаратуры і «Чабаровы бераг» — адна з замалёвак Яраслава Пархуты («Там, дзе жыве Юлька». Лірычныя навелы. 1978): «Той бераг — пакаты. <...> А гэты бераг — надварот, высокі, з барамі, дубровамі і спрэс уккрыты фіялетавым чабаровым дываном.

Калі чабор зацвітае, Юлька прыходзіць сюды. Ірве яго, а потым маці парыць з ім глянёныя гладышкі з-пад малака...» А далей — як «духмяная» лірыка-натхняльная вытрымка: «Праўда, Юлька ведае, што чай з аднаго чабору — гэта яшчэ не чай. Сапраўдны лясны чай атрымаецца тады, калі да чабору дадаць пучок залацістага звербаю, столькі ж чарнічніку, ліпавага цвету, сунічніку, жменю сушанай шыпшыны ды два-тры каліўцы зубровай травы. Упрэе ўсё гэта ў чыгунку, адстаіцца, і маці разалье настой у шклянкі — здзівіцца і колеру, і паху. А смак які! Вып'еш з мёдам таго пітва — куды падзеенца смага!

Стому таксама лясны чай здымае». Не чужая кветка чабору і ў фальклору. Ёсць танец з такой назвай — «Чабор» — яго калісці прафесійна ставіў Ігнат Буйніцкі. Згадваецца чабор і ў традыцыйнай вясновай песні:

— Ой, вясна, вясна, вясенечка, вясенечка,
Дзе твая дачка Тацяначка, Тацяначка?
— Да й у гародзе чабор поле, чабор поле.
Ой, чабор поле, песні пяе, песні пяе.

Чабор (на лаціне Thymus) высокая цэніцца і ў кулінарыі, і ў медыцыне за яго супрацьзапаленчыя і антысептычныя якасці, прыемны водар і арыгінальны смак.

Ужывалі расліну здаўна: старажытныя грэкі падпальвалі яе як духмянае

рэчыва ў храмах, а спартсмены і воіны мазалі алеем з расліны цела і валасы перад бітвамі, каб набрацца мужнасці. Пра лекавыя ўласцівасці кветкі пісалі старажытнагрэчаскі ўрач Педаній Дыяскарый і вучоны Пліній Старэйшы.

На Русі чаборам акурвалі на шчасце свойскую жывёлу, рыбалюныя снасці і дом, упрыгожвалі абразы. Настоі і адвары травы ўжывалі пры бяссонні, бранхітах, праблемах з ныркамі і рэўматызме.

Сёння чабор часта выкарыстоўваецца пры праблемах з верхнімі дыхальнымі шляхамі, яго можна дадаваць практычна ў любыя стравы ў якасці прыправы.

Чабор багаты на медзь, жалеза, марганец і магній, на вітаміны групы В, С, А, К. З-за антыбактэрыяльных рэчываў яго дадаюць у сродкі паласання рота, догляду скуры і ў дэзандаранты. Эфірны алей чабору ўтрымлівае шмат простых фенолаў, якія дапамагаюць перамагчы залацісты стафілакок, гемалітычны стрэптакок, кішэчную і дызентэрыю палачкі, узбуджальнік брушнага тыфу і нават хатнюю цвіль. Эфектыўны чабор і пры праблемах са страваннем, паляпшае работу печані, дапамагае пры лясенні кішэчных інфекцый. Чабор мае і высокую антыаксідантную актыўнасць, утрымлівае флаваноіды, што стымулююць работу мозгу і карысныя ў прафілактыцы шызафрэнні, хваробы Альцгеймера і Паркінсона; добра ўплывае на здароўе касцей і дапамагае пры засваенні кальцыю, прадухіляе хваробы сэрца, а таксама паскарае метабылізм — расліну нават называюць «чаем для пахудзення», бо яна зніжае апетыт. Цвіце ў ліпені-жніўні.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Пунсовая кветачка

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» гучыць фантастычны раман Герберта Джорджа Уэлса «Чалавек-невідзімка».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніцы». У «Радыебібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Элізы Ажэшкі «Хам». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» у суботу выйдзе чарговы выпуск сумеснага праекта з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы, прысвечанага 110-годдзю выхаду ў свет кнігі песняра «Шляхам жыцця». У нядзелю — вершы народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі.

Змест перадачы «Радыеатэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя складуць спектакль «Левітан і Чэхаў» паводле твора Усевалада Ільінскага (да 95-годдзя з дня

нараджэння народнага артыста СССР Юрыя Якаўлева) і драма Левановіча «Пасля разводу».

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі гучаць апошнія старонкі кнігі Васіля Шыркі «Дзед Манюкін і ўнукі». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыеатэатр» прагучаць дзве часткі радыёверсіі спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Пунсовая кветачка». Што-вечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальперовіча прапануе сустрэчу з навуковым супрацоўнікам Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Палінай Богдан. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

30 красавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Гур'я Барышава (1928—2001), беларускага тэатразнаўца, мастацтвазнаўца, педагога, драматурга.

70 гадоў з часу выхаду (1953) літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага ілюстраванага часопіса «Малодосць».

1 мая — 100 гадоў з дня нараджэння Якава Яравога (1923—1998), беларускага харавога дырыжора, заслужанага артыста БССР.

1 мая 80-гадовы юбілей святкуе Вера Давыдзенка (1943), беларуская актрыса.

1 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Алеся Крыгі (сапр. Асіпенка Аляксандр Аляксандравіч; 1943—2009), беларускага празаіка.

1 мая — 80 гадоў з дня нараджэння Леаніда Раманоўскага (1943—2002), беларускага жывапісца, педагога.

1 мая 75-годдзе святкуе Аляксандр Канавалаў (1948), беларускі жывапісец.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

28 красавіка — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (вул. Даўгабродская, 12/2) на творчую сустрэчу з паэтэсай Алінай Легастаевай. Пачатак у 13.00.

4 мая — у публічную бібліятэку № 2 (вул. Усходняя, 56) на творчую сустрэчу з паэтэсай і бардам Таццянай Жылінскай. Пачатак у 14.00.

3 мая — 105 гадоў з дня нараджэння Георгія Папова (1918—1995), беларускага празаіка, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

3 мая — 65 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Сіўчыкава (1958—2021), беларускага празаіка, паэта, перакладчыка.

4 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Людміль Дзяменцэвай (1938—1994), беларускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

5 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Фёдора Яфімава (1933—2003), беларускага паэта, крытыка, перакладчыка.

6 мая — 90 гадоў з дня нараджэння Юрася Свіркі (Юрыя Мікалаевіча; 1933—2010), беларускага паэта, перакладчыка.

6 мая — 85 гадоў з дня нараджэння Пятра Зарэцкага (1938—2013), беларускага мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, графіка.

6 мая — 70 гадоў з дня нараджэння Віктара Каралёва (1953—2022), беларускага мастака.

4 мая — на творчую сустрэчу з паэтэсай Святланай Кандрашовай у Тэхналагічным каледжы (пр. Партызанскі, 73). Пачатак у 14.00.

5 мая — на творчую сустрэчу з паэтэсай Валянцінай Драбышэўскай у Будаўнічым каледжы (вул. Гебелева, 5). Пачатак у 11.00.

5 мая — у «Кабінет пісьменніка» пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (вул. К. Чорнага, 10) на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Нінай Галіноўскай. Пачатак у 15.20.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
27.04.2023 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 698

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 772
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыі рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

